

DENKWIJZER
DW

**WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE**

Jaargang 16 | Nummer 1 | juni 2016

Interview met Paul van Tongeren

De asielzoeker van morgen

Persoonlijke caritas of asielactivisme?

Marktwerking in de landbouw

Meer vluchtelingen

VOORwoord

Meer vluchtelingen

Hoe kijk je naar een vluchteling? Een Grieks reisbureau meldt dat er geen reden is om van een Griekse vakantie af te zien: "Vluchtelingen zijn over het algemeen niet te vinden op openbare plekken waar toeristen komen; tijdens je vakantie zul je daarom niet snel met hen in aanraking komen. (...) We kunnen dus gewoon op vakantie blijven gaan naar Griekenland."

Wat is een vluchteling? Voor de toerist is een vluchteling blijkbaar iemand die je moet ontwijken om een goede vakantie te hebben. De definitie van 'vluchteling' verandert in het dagelijks taalgebruik, en dat is niet onschuldig als we daarmee uit het oog verliezen wat een vluchteling is. In de eerste plaats is een vluchteling iemand die in eigen land voor geweld of vervolging vreest en daarom in een ander land (rechts)bescherming zoekt. Via een asielprocedure wordt vastgesteld of iemand die bescherming inderdaad nodig heeft. In het nadenken over de komst van vluchtelingen dreigt uit beeld te raken wat een vluchteling eigenlijk is. Te snel maken we de stap naar wat de komst van vluchtelingen voor ons betekent.

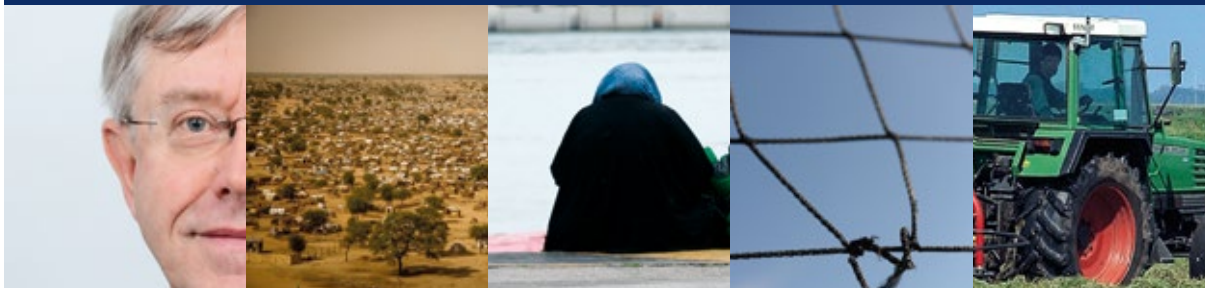
Het is goed om scherp te houden waarom we vluchtelingen opvangen. De verplichting, vastgelegd in verdragen, is niet gebaseerd op een goed gevoel dat we krijgen als we anderen helpen. Vluchtelingenverdragen hangen nauw samen met onze visie op de mens. Volgens de christelijk-sociale visie is de mens een schepsel van God. Schepselen van God stuur je niet, zoals Halbe Zijlstra voorstelde, 'per kerende post' terug naar een gevaarlijk thuisland.

Maar wat als vluchtelingenopvang ten koste gaat van Nederlanders die ook onze aandacht verdienen? Stelt die christelijk-sociale mensvisie ons dan voor de verplichting om vluchtelingen ongelimiteerd een plaats in Nederland te geven? Of is er, zoals Paul van Tongeren en Bas van Bommel in dit nummer betogen, een verschil tussen persoonlijke en politieke verantwoordelijkheid?

De vluchteling stelt ons, zoals te lezen in de stukken van Ruud Welten en Harmjan Vedder, voor de vraag wie wij als individu en als samenleving willen zijn. We willen goede mensen zijn, dat staat vast. In onze gebroken wereld is de wil tot het goede niet verdwenen. De spanning tussen goed willen zijn, het goed willen hebben en verantwoord handelen is niet nieuw, en bovendien lastig op te lossen. Dit nummer van DenkWijzer kan daar dan ook geen agenda voor bieden. Wel kunnen we stof tot nadenken geven, en een podium voor het publieke debat. We hopen dat deze *DenkWijzer* u inspireert om na te denken over uw persoonlijke en politieke verantwoordelijkheid in de opvang van vluchtelingen.

MIRJAM KOSTEN, EINDREDACTEUR

INHOUDSOPGAVE

04 - 'Wat een politicus doet heeft een signaalfunctie' | INTERVIEW MET PAUL VAN TONGEREN

08 - Paradoxaal Europees vluchtelingenbeleid | NOEMI MENA MONTES

10 - Voorbij de asielzoeker vandaag | RINZE BROEKEMA

14 - Belang of beginsel? | KOEN VOSSEN

17 - Cultuur van aankomst | HARMJAN VEDDER

20 - Niebuhriaanse overwegingen bij het vluchtelingenvraagstuk | WILLEM BOERMA

22 - Persoonlijke caritas is geen vrijbrief voor asielactivisme | BAS VAN BOMMEL

26 - Het trauma van Europa | RUUD WELTEN

30 - 'No time: verander nu, voor het klimaat alles verandert' | MICHEL KLEIN

36 - Naar een bijstand die mensen bijstaat | JOCHEM WESTERT

WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE

ChristenUnie
Bestuursvereniging

DenkWijzer, studieblad van de ChristenUnie. Jaargang 16, nr. 1, juni 2016.

Oplage: 6000 | ISSN: 1568-5845

DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de mr. G. Groen van Prinsterer stichting) en de Bestuursvereniging van de ChristenUnie. DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

- Meer informatie over abonnement of donateurschap via: wi.christenunie.nl
- DenkWijzer verschijnt 3 keer per jaar.
- Deadline kopij volgende nummer: 01-08-2016
- Donateurschap WI per 01-01-2015: € 36,00* per jaar. T/m 26 jaar € 20,00.*
- Donateur WI (kwartaalbetaling) € 9,00 mogelijk met aut. incasso.
- *Bij aut. incasso, anders € 2,50 toeslag

Redactie:

Martine Vonk (hoofdredacteur)
Bort Koelwijn (namens bestuursvereniging)
Bernadette van den Berg (namens bestuursvereniging)
Wouter Langendoen (namens Tweede Kamerfractie)
Geert Jan Spijker (W.I. van de CU)
Mirjam Kosten (eindredacteur)

Vormgeving:

frivista | Amersfoort

Fotografie:

Folkert Rinkema, ChristenUnie, WI

Druk:

Drukkerij De Bunschoter

Uitgave, redactie en administratie:

Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
W.I. van de ChristenUnie

Legaten:

Gedenkt u het WI testamentair dan luidt de tenaamstelling: Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, 'Mr. G. Groen van Prinsterer stichting' Amersfoort. KvK dossiernr. 32084387.

Postbus 439, 3800 AK Amersfoort
Telefoon: 033 - 422 69 60
Email: denkwijzer@christenunie.nl
www.wi.christenunie.nl
www.bestuursders.christenunie.nl

Mocht u de toezending van DenkWijzer of uw donateurschap willen opzeggen, doe dit dan schriftelijk voor 1 oktober 2016 (per post of via ledenadministratie@christenunie.nl).

© ChristenUnie 2016
Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

‘Wat een
politicus
doet
heeft een
signaalfunctie’

INTERVIEW MET PAUL VAN TONGEREN

DOOR MIRJAM KOSTEN EN GEERT JAN SPIJKER

Politici moeten geen barmhartigheid preken – eerder rechtvaardigheid – maar kunnen als voorbeeld voor een morele gemeenschap wel barmhartigheid tonen. Bijvoorbeeld door een vluchteling in huis te nemen, zoals een Duitse minister deed. Emeritus hoogleraar ethiek Paul van Tongeren pleit voor meer deugden in de politiek. ‘Degenen die leiding geven aan een gemeenschap hebben een heel grote en heel zware taak om te zorgen dat het met die gemeenschap goed gaat. Daar ligt mijn sterkste verwijt aan politici op dit punt met betrekking tot de vluchtelingencrisis.’

In een interview met Trouw stelde u dat we heus wel weten wat we moeten doen rond de vluchtelingencrisis, waarom?

Volgens mij is dat volstrekt duidelijk en is het niet mogelijk om vanuit een serieuze ethische theorie iets anders te argumenteren dan dat mensen in nood geholpen moeten worden. En het gaat om mensen in nood. Er wordt wel gezegd dat er ook anderen tussen zitten, maar dat betekent niet dat je mensen in nood niet moet helpen.

U heeft in de Nacht van de filosofie aandacht gevraagd voor ‘de tragiek van het bestaan’ en de spanning tussen idealisme en realisme in het vluchtelingendebat. Waar zit die spanning?

Die spanning is de realiteit van onze morele situatie. Ik denk niet dat die op zichzelf slecht is. Wat slecht is, is dat je de spanning probeert te vermijden door ofwel idealist te zijn die de realiteit niet

ziet ofwel een realist te zijn die het ideaal niet meer ziet. En van politici verwachten we toch ook dat ze precies die twee dingen bij elkaar houden. Ik begrijp heel goed dat politici ook moet zorgen dat de grenzen bewaakt worden en dat het hard nodig is dat we die hebben. Maar dat is iets wat je óók moet doen, wat je onvermijdelijk moet doen, maar wat niet de aandacht mag verdringen voor wat je in de eerste plaats moet doen, en dat is helpen.

Welke ethische posities ziet u terug in het debat over de opvang van vluchtelingen?

Als wij in onze samenleving ethisch nadenken, doen we dat doorgaans op de wijze van de plichtsethiek en het utilisme. De deugdenethiek is minder vanzelfsprekend en uitgerangeerd geraakt, onder meer door een sterk individualisme vanuit de moderniteit. De invulling van een geslaagd leven wordt aan de individuele voorkeuren overgelaten en niet ontwikkeld tot een publiek te gebruiken discours.

Welke aanknopingspunten geven de plichtsethiek en het utilisme?

De Kantiaanse ethiek of plichtsethiek concentreert zich op de fundamentele verplichting waaraan elk mens onderworpen is. En dat is er maar een volgens die ethiek: de verplichting om redelijk, rationeel te zijn. Dat wil zeggen dat je moet handelen zoals je kunt aannemen dat elk rationeel wezen zou handelen. Wat betekent dat concreet? Een heleboel dingen, maar onder andere dat als iemand in nood is, dat die geholpen moet worden. Het utilisme zegt dat je zo moet handelen dat je het nettoresultaat van de mogelijke handelingsopties die je hebt, maximaliseert. Alle opties hebben bepaalde voordelen en bepaalde nadelen, die kun je verzamelen en in een rekensom brengen. Je moet die optie kiezen die voor zoveel mogelijk mensen een zo hoog mogelijke opbrengst oplevert. Het verschil in de nood aan de ene kant en de kosten van de pijn die het mij oplevert aan de andere kant, is zo groot, dat je je nauwelijks een berekening kunt voorstellen die niet daarop uitkomt dat je die nood moet verlichten.

En uw specialisme, de deugdenethiek?

De deugdenethiek zegt niet zozeer wat iemand

moet doen maar eerder hoe mensen zich zo goed mogelijk verwerklijken, hoe je een volwaardig en een bloeiend mens wordt. Het lijkt mij evident dat iemand die een ander helpt als voorbeeldiger gezien wordt dan iemand die voordat hij gaat helpen nog wel vijf keer nadenkt of hij daar zelf geen nadeel van heeft. Als je iemand ziet die de nood van anderen überhaupt voelt, tot zich laat doordringen en daarop reageert met een poging om te helpen, zullen we dat herkennen als een betere, meer volwaardige manier van leven. We moeten ons volgens de deugdenethiek proberen zo te vormen dat we voortreffelijke mensen worden. Dus ook een deugdenethiek zal op een heel andere manier redenerend, komen tot de positie dat daar geholpen moet worden.

De deugdenethiek kunnen we dus niet op een collectief toepassen?

Niet op het niveau van een collectief dat alleen door formele banden nog samenhang vertoont. Een nationale gemeenschap is geen kwestie van wel of niet een morele gemeenschap zijn, het is een kwestie van meer of minder een morele gemeenschap zijn. Naarmate een gemeenschap formeler wordt, is het moeilijker deugdenethisch te denken. Aristoteles zegt het zo: 'elke gemeenschap wordt gevormd door de regels van rechtvaardigheid en door banden van vriendschap'. En naarmate de banden van vriendschap sterker zijn, zijn er minder regels van rechtvaardigheid nodig, en andersom. Een nationale gemeenschap wordt ook door affectieve banden gevormd en die banden moeten door de leiders van de gemeenschap ook onderhouden, meegevoerd en gekoesterd worden. Ik zeg dat niet vanuit de illusie dat wij een simpele gemeenschap zijn, maar politici moeten ook dit aspect meer ontwikkelen en aan de orde stellen; het parlement moet eigenlijk het keukengesprek op het niveau van de nationale gemeenschap zijn.

Wat is in de vorming van gemeenschappen de taak van politici?

Degenen die leiding geven aan een gemeenschap hebben een heel grote en heel zware taak om te zorgen dat het met die gemeenschap goed gaat. Daar ligt mijn sterkste verwijt aan politici op dit punt met betrekking tot de vluch-

telingencrisis. Behalve door Wilders is op geen enkele manier het gemeenschapskarakter van de Nederlandse bevolking aangesproken. Alleen degene die een slechte gemeenschap vormt, Wilders, spreekt in termen van gemeenschap. Daarmee dreigt zich een egoïstische, kortzichtige, immorele gemeenschap te vormen. En wat zie ik de andere politici doen? Ze durven nog wel te spreken van de nood van de vluchteling, maar al heel gauw zie je dat zij de nood worden van ons, dat wij bedreigd worden. Maar ik hoor politici niet of nauwelijks zeggen dat wij ook deel zijn van een grotere gemeenschap, dat wij ook als gemeenschap aangesproken kunnen worden door mensen uit een andere gemeenschap of door ontheemden. Deugdenethiek is zeer gevoelig voor de kwaliteit van een gemeenschap en dat betekent dat de taak van degene die leiding geven aan de gemeenschap extra groot is. Politici hebben volgens mij, een beetje extreem gezegd, een opvoedend taak, een vormende taak en men

is daar als de dood voor. De enige die een vormende taak op zich neemt, lijkt nu Wilders te zijn.

Een partij als de ChristenUnie wordt er wel van beticht te moralistisch of betuttelend te zijn. Klopt dat dan niet?

Bij de kleine christelijke partijen zie je wel morele elementen, maar we moeten oppassen dat we een moreel vormende taak niet gaan identificeren met een vastbijten in een bepaald soort van morele issues, als bijvoorbeeld Second Love. Ik ben het inhoudelijk helemaal eens met Van der Staaij, maar het ingaan op morele issues is iets anders dan het vervullen van die vormende taak waar ik op doel. Ik vind dat juist bij de vluchtelingenkwestie heel duidelijk. Daar gaat het er niet alleen om om te zeggen 'kijk eens hoe erg die mensen het daar hebben', maar om te zeggen 'wat kunnen wij daar nu aan doen als gemeenschap'. Laten we eens kijken welk draagvlak er is. Als we op een bepaalde sociaaleconomische laag in de bevolking een appel doen in de trant van 'stel dat we nu allemaal één procent...'. Dat is spreken in termen van 'wij' en dat is nog iets anders dan de moralist uithangen, als ik het even negatief zeg. Het heeft er wel iets mee te maken, dat je durft morele noties naar voren te brengen, maar in de zin van gemeenschapsvorming is meer nodig dan dat.

Geert Wilders spreekt over een 'patriottistische lente', is dat een vorm van deugdenethiek?

Wilders heeft ergens een punt en deels is het ook een perversering van de deugdenethiek. Hij gebruikt de illusie van een gemeenschap. Je ziet dat hij inderdaad effect heeft daarmee en dat mensen spreken in termen van 'wij zijn het volk', zoals ook Pegida dat doet. Dat is een illusie omdat er van een volk met een gemeenschappelijke morele cultuur geen sprake is. Het is een volk dat door de volksmenner geconstrueerd wordt, en met succes, want mensen gaan zelf ook in die termen spreken. Het is een illusie ook omdat hij suggereert dat er in dat volk alleen maar unanimiteit bestaat, waarvan absoluut geen sprake is. Dat is een van de redenen waarom Wilders niet gaat regeren want dan blijkt onmiddellijk dat ook daar heel veel verschillende wensen zijn waarmee hij op een of andere manier moet gaan marchanderen. De idee van eenheid van dat volk is een moedwillig aangekweekte illusie. Het perverserende dat daarin

‘Hoe kan ik alle luxe die ik heb rechtvaardigen tegenover de absolute nood van iemand die toevallig ergens anders geboren is?’

zit, is dat met het werken met de illusie van een gemeenschap – waar geen gemeenschap is – zich een kwalijke gemeenschap dreigt te gaan vormen.

Maar hij heeft dus ook een punt?

Zeker, en dat legt een probleem in de deugdenethiek bloot. De deugdenethiek is een communautaire ethiek, een ethiek die niet individueel tot stand komt maar altijd in gemeenschappen. Voortreffelijk leven is een leven dat herkend wordt als een voortreffelijk leven, en dat veronderstelt een gemeenschap. Dat geeft een probleem in de deugdenethiek omdat er geen absolute morele ijking is buiten de concrete gemeenschappen waarin iets als moreel goed of slecht herkend wordt. Daardoor ben je gebonden aan de cultuur van een gemeenschap en zijn perversies mogelijk, zoals we ook gezien hebben in Hitler-Duitsland, waar als voorbeeldig ervaren werd wat wij absoluut zouden veroordelen. Het gevaar bestaat van een vergroeiing, een perversie van een hele gemeenschap. Dat betekent dat het principieel mogelijk is dat er een Nederlandse volksgemeenschap ontstaat waarin hulp aan vluchtelingen als abject, verderfelijk, slecht of dom gezien wordt en dat wie varkenskoppen ophangt bij asielzoekerscentra geprezen wordt als iemand die dapper weet te strijden voor de goede zaak.

Hoe ziet u dan de paus die vluchtelingen opneemt, is dat hoe het moet?

Ik vind dat schitterend. Net als een Duitse politicus die twee Ethiopiërs in huis nam. Hij was realistisch genoeg om politicus te zijn, pure idealisten houden het niet vol in de politiek, en neemt tegelijkertijd in zijn eigen huis twee vluchtelingen op en dat laat iets zien. Ik heb dat bij onze politici niet gezien eerlijk gezegd. Veel van wat een politicus doet heeft een signaalfunctie. Maar ook wat een universiteit doet. Onze universiteit heeft de internetverbinding doorgetrokken zodat er in Heumersoord ook WiFi is. Mensen zijn er concreet mee geholpen maar het heeft ook een signaalfunctie. De universiteit zegt daarmee als organisatie iets tegen die zesduizend mensen die hier werken. En dat is wat politici ook moeten doen en wat de paus ook gedaan heeft. Hij heeft het laten zien en daarom bewonder ik deze paus. Hij heeft niet gezegd dat andere politici barmhartig moeten zijn. Hij is verstandig genoeg om te

weten dat hij daar waar hij staatshoofden aanspreekt, het in termen van rechtvaardigheid moet doen. Maar dat hij tegelijkertijd zelf barmhartigheid toont, dat maakt hem voorbeeldig.

De ChristenUnie heeft het in de vluchtelingencrisis over ‘barmhartige zijn, barmhartig blijven’, wat is volgens u de verhouding tussen barmhartigheid en rechtvaardigheid?

Dat het over barmhartigheid gaat, vind ik niet evident eerlijk gezegd. Het is eerder een kwestie van rechtvaardigheid dan van barmhartigheid. Dat wil zeggen, hoe kan ik alle luxe die ik heb rechtvaardigen tegenover de absolute nood van iemand die toevallig ergens anders geboren is? Als we over die christelijke deugden gaan spreken dan komt er nog iets anders in het spel. Ik denk dat de christelijke deugden tamelijk extreme deugden zijn. Barmhartigheid is een van de uitingen van de *caritas*, van de liefde, en ik denk dat de christelijke liefde, de liefde als christelijke deugd extremistisch is omdat hij geen grens kent. Zelfs de grens van Kant, helpen tot je in vergelijkbare nood bent, geldt niet voor de eis van christelijke liefde. Er is geen grens aan barmhartigheid en wel aan rechtvaardigheid. Dus de barmhartigheid als vorm van liefde, samen met het geloof en de hoop hebben, een beetje polemisch, iets zeer extreems.

Barmhartigheid kunnen we niet van de samenleving vragen?

Deze deugd heeft iets heel uitdagends en ook iets heel belangrijks. Maar ze wordt te gemakkelijk iets wat van iedereen gevraagd kan worden. Terwijl een van de kenmerken van de christelijk deugden is, dat het genadegaven zijn. Je kunt ze niet van iedereen verwachten. Ze moeten niet totaal afwezig zijn in de politiek, maar ze kunnen alleen maar een andere pretentie hebben, naar degene toe die ze praktiseert. ■

Personalia

Prof. dr. Paul van Tongeren (1950) is emeritus hoogleraar wijsgerige ethiek aan de Radboud Universiteit Nijmegen en buitengewoon hoogleraar ethiek aan de Katholieke Universiteit Leuven. In 2012 schreef hij *Leven is een kunst. Over morele ervaring, deugdenethiek en levenskunst*. Daarnaast is hij lid van het filosofisch elftal in *Trouw*. In de *Nacht van de Filosofie* sprak hij onder de titel ‘Waarom ik geen vluchteling in huis neem’.

Paradoxaal Europees vluchtelingenbeleid

DOOR NOEMI MENA MONTES **De lidstaten van de Europese Unie hebben verdragen waarin staat wie een vluchteling is en hoe ze met vluchtelingen omgaan. Die verdragen vormen niet het uitgangspunt voor het huidige vluchtelingenbeleid. De deal met Turkije laat zien dat het Europa geen prioriteit geeft aan mensenrechten.**

“Hoe kleiner de vrijheid van meningsuiting is in een staat, (...) hoe gewelddadiger die staat geregeerd wordt. (...) Amsterdam bijvoorbeeld plukt de vruchten van de vrijheid blijkens zijn groei, die alle volken bewonderen. In deze bloeiende en bevoorrechte stadstaat leven immers mensen uit alle volken en met alle mogelijke geloofsovertuigingen eendrachtig samen.” Met dit citaat prijst Spinoza de stad Amsterdam, de Nederlandse vrijheid van meningsuiting en vrijheid van godsdienst. Ook vandaag is Nederland een land waar mensen bescherming, vrijheid en vrede zoeken. Een van hen is Mohammed, een Syrische arts in het asielzoekerscentrum in Leiden. Mohammed is gevlucht voor IS, islamitisch extremisme en politieke intolerantie. Op de vraag waarom hij naar Nederland kwam, begint hij over Calvijn en Luther en vertelt hij enthousiast over zijn bezoek aan het Spinozahuis in Leiden. Mohammed kwam naar Nederland omdat hij in vrijheid wil leven en zijn kinderen wil laten opgroeien in een vrij land. Hij bewondert Europa's christelijke erfgoed en haar traditie van mensenrechten.

De kans bestaat dat Mohammed teleurgesteld zal raken. Europa begint zich af te vragen of we echt geloven in mensenrechten en vrijheid voor iedereen. Het lijkt erop dat we ze belangrijk vinden; maar vooral voor onszelf.

Het vluchtelingenverdrag

In het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (1951) en het protocol bij de conventie (1967) is vastgelegd wie vluchteling is en welke aanspraken op hulp een vluchteling maakt. Het verdrag uit 1951 gaat over de omgang met vluchtelingen uit de Tweede Wereldoorlog en conflicten tot 1951. In het protocol van 1967 wordt de status van vluchteling ook toegekend aan vluchtelingen van na 1951. We kunnen niet voorbij gaan aan het vluchtelingenverdrag zonder dat dit raakt aan ons denken over de mensenrechten omdat de verdragen de menselijke waardigheid beschermen.

Een veilige route

Volgens het vluchtelingenverdrag hebben vluchtelingen recht op het aanvragen van asiel, maar de praktijk is zo vormgegeven dat er geen veilige routes naar een asielprocedure zijn. Het verhaal van Amir, een zakenman uit Aleppo maakt dit zichtbaar. Toen in 2014 en 2015 de school van zijn kinderen werd gebombardeerd, waarbij ook doden vielen, besloot Amir om met zijn gezin Syrië te verlaten. Omdat ze te weinig geld hadden voor smokkelaars tussen Turkije en Lesbos, kozen de meer gevaarlijke route over land, waar Turkse en Griekse grenswachten patrouilleren. Ze liepen twee dagen en nachten over een spoor. De tweede nacht werd Aya, Amirs zesjarige dochtertje, doodgereden door een trein.

Eenmaal in Europa kregen ze snel de juiste papieren omdat ze als Syrische vluchtelingen recht op bescherming hebben. Het paradoxale is dat Europa zonder legale routes te creëren, wel de rechten van vluchtelingen erkent. Vanuit de Europese lidstaten worden geen humanitaire visa verstrekt aan Syriërs. Het is dus niet mogelijk voor een Syriër om per vliegtuig (veiliger en goedkoper) Europa te bereiken. Zolang er geen veilige, legale route gecreëerd wordt, worden vluchtelingen gedwongen om via mensensmokkelaars de Europese Unie te bereiken. We bekritisieren mensensmokkelaars, maar laten toe dat zij de enige route zijn naar een asielaanvraag in Europa. Terwijl we de rechten van vluchtelingen zwart op wit hebben staan, lijkt het er niet toe te doen dat de weg naar de daadwerkelijke bescherming levensgevaarlijk is.

Het verkeerde voorbeeld

De beroemde vluchteling Hannah Arendt wijst op het gevaar van een te losse omgang met het vluchtelingenverdrag. Haar angst is dat de mensenrechten door slachtoffers, daders en omstanders afgeschreven worden als 'hopeloos idealistisch', zodat landen zich terwijl ze zich eraan committeren, ze te weinig serieus nemen.

Met de Turkije-deal negeert Europa haar plichten om de mensenrechten van vluchtelingen te waar-

borgen. Europa geeft op deze manier het signaal af dat de rechten van vluchtelingen weinig waard zijn. Als Europa vluchtelingen kan terugsturen naar Turkije, waarom kan Kenia dan niet iets soortgelijks doen? Onlangs besloot de Keniaanse overheid het vluchtelingenkamp Dadaab, het grootste vluchtelingenkamp ter wereld, te sluiten. Met de Turkije-deal heeft Europa moreel gezien het recht om kritiek te leveren, verspeeld. Het Europa dat anderen graag op mensenrechten aanspreekt, kan de hand in eigen boezem steken. De deal met Turkije maakt zichtbaar dat de focus van Europa te veel ligt op het oplossen van het Europa's probleem, politieke instabiliteit, en niet op de omgang vluchtelingen zelf. Turkije accepteert alleen Syriërs als vluchteling. Afghanen, Irakezen en Eritreeërs worden niet geholpen. Dat is een concrete schending van het verdrag omdat ook zij recht op een individuele procedure hebben en niet collectief afgewezen mogen worden op grond van hun nationaliteit.

Internationale verantwoordelijkheid

Volgens de vluchtelingenverdragen is de zorg voor vluchtelingen een internationale, gedeelde verantwoordelijkheid. De realiteit is dat de landen rondom conflictzones de meerderheid van de vluchtelingen opnemen. Van de vijftientig miljoen vluchtelingen heeft Europa er slechts 1%. Waar staan we toe dat een klein land als Libanon meer Syrische vluchtelingen opneemt dan heel Europa? Pas als de vluchtelingen in de buurt van Europa komen, wordt er actie ondernomen terwijl tientallen jaren duizenden vluchtelingen voor ons onzichtbaar, niet bij ons in beeld waren. Het minste wat we hadden kunnen doen en nog steeds moeten doen is meer financiële steun geven aan de landen die veel vluchtelingen opnemen.

Is het vluchtelingenverdrag inderdaad een onrealistisch ideaal? Ik denk het niet. Eerder ontbreekt het in Europa aan de wil om het verdrag als uitgangspunt te nemen. Het vluchtelingenbeleid is teveel vluchtelingenpolitiek geworden. Als Europa zich zou houden aan de gemaakte afspraken, zou het zien dat het verdrag praktisch aanknopingspunten biedt voor verstandig beleid. We moeten naar een nieuwe aanpak waarin we erkennen dat vluchtelingen niet alleen een last hoeven zijn. Het is nodig dat we kansen aan nieuwkomers geven zodat ze kunnen bijdragen aan de maatschappij met hun vaardigheden, kennis, hoop en dromen. ■

Auteur

Dr. Noemi Mena Montes is migratiedeskundige en journalist en werkt bij de Christian Political Foundation for Europe, de denktank voor de European Christian Political Movement (ECPM), waar de Eurofractie van de ChristenUnie deel van uitmaakt.

Voorbij

de asielzoeker van vandaag

DOOR RINZE BROEKEMA Voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers is geld nodig, maar waar komt dat geld vandaan? Dit kabinet kiest ervoor de middelen uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking te halen en die keuze komt de aanpak van extreme armoede en de beheersing van migratiestromen niet ten goede.

Door de komst van honderdduizenden asielzoekers heeft Europa een probleem, naast de financieel-economische en (geo)politieke problemen die het al heeft. Het is goed dat Europese landen deze asielzoekers opvangen als ze zijn gevlucht voor oorlog, geweld en onderdrukking en hier veiligheid en vrijheid voor zichzelf en hun familie zoeken. Het huidige kabinet kiest ervoor om deze problemen op te lossen op korte termijn, ten koste van de lange termijn vraagstukken. Hieronder wordt uiteengezet hoe het kabinet dit doet en wordt betoogd waarom dit onverstandig en een gemiste kans is. In plaats van minder te investeren in de ontwikkeling van de allerarmsten, zoals dit kabinet doet, moet er juist meer worden geïnvesteerd. Ook denkend vanuit het eigenbelang van Europa, want de allerarmsten van de toekomst zullen voor een groot gedeelte leven in gebieden en landen waar chaos en instabiliteit overheerst. De allerarmsten van de nabije toekomst zijn de migranten van morgen.

Nederland zelf grootste ontvanger van eigen hulp aan allerarmsten

Wat niet veel mensen weten, is dat de opvang van asielzoekers het eerste jaar betaald wordt met financiële middelen uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Budget dat bedoeld is voor de allerarmsten in de wereld, wordt gebruikt om in een van de rijkste landen ter wereld migranten op te vangen. Zo besteedde Nederland in 2015 1,2 miljard euro van het ontwikkelingssamenwerkingsbudget aan de kosten van eerstejaarsopvang. Deze manier van begroten is toegestaan door de OESO, de intergouvernementele organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling, die onder andere de eenduidigheid en effectiviteit van

de hulpbudgetten bewaakt. Dat het mag is dan ook het belangrijkste argument dat het kabinet gebruikt. Dat er meerdere landen zijn, waaronder Duitsland, die een andere keuze maken, laat zien dat het anders kan. Deze landen kiezen ervoor de opvang van asielzoekers niet ten koste van het budget voor de allerarmsten te laten gaan. Nederland heeft voor de komende jaren zeer grote bedragen van het hulpbudget voor de opvang van asielzoekers begroot. Nederland besteedde in 2015 meer dan een vijfde van het totale budget voor ontwikkelingssamenwerking in eigen land. Voor de komende jaren gaat het om bedragen van vergelijkbare omvang. Hierdoor ontstaat de vreemde situatie dat Nederland de grootste ontvanger is van het eigen budget voor ontwikkelingssamenwerking.

Deze verschuiving van het hulpbudget komt in Nederland bovenop de forse bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking door de kabinetten Rutte I en II. Als gevolg van deze bezuinigingen haalde Nederland in 2013 voor het eerst niet de VN-norm die vraagt 0,7 procent van het Bruto Nationaal Inkomen te besteden aan ontwikkelingsamenwerking. Het kabinet-Rutte II heeft deze norm losgelaten en haalt er jaarlijks meer dan een miljard euro van af.

De ramingen voor het aantal asielzoekers in 2014 en 2015 waren in eerste instantie lager en zijn noodgedwongen gedurende beide jaren bijgesteld door het ministerie van Veiligheid en Justitie. Na bijstelling van deze ramingen moest ook het begrote bedrag voor de eerstejaarsopvang naar boven worden bijgesteld. Omdat door de bezuinigingen de ruimte binnen de begroting van het Ministerie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking nog beperkter is dan normaal, moest het kabinet op een creatieve wijze toch een oplossing vinden voor dit flinke financiële tekort. Want dit tekort financieren uit algemene middelen is een politieke keuze die het kabinet niet wil maken.

Hypothec op de toekomst

De oplossing vindt het kabinet door gebruik te maken van diezelfde 0,7 procent-norm die het heeft losgelaten. Het goede van de norm is, dat

Samenvatting

- De eerstejaarsopvang van vluchtelingen wordt bekostigd van geld voor ontwikkelingssamenwerking.
- Ook onzeker toekomstig ontwikkelingsbudget dekt een groot deel van de kosten.
- Ontwikkelingssamenwerking kan een deel van migratie voorkomen.
- Het volgende kabinet doet er dus goed aan hier juist meer in te investeren.

het ontwikkelingssamenwerkingsbudget automatisch met de economie mee krimpt en groeit. Het punt nu is dat het kabinet gebruik maakt van verwachte toekomstige economische groei in de vijf jaren die voor ons liggen. Door die groei van de economie, die dus nog niet zeker en nog niet reëel is, stijgt ook budget voor ontwikkelingssamenwerking in de toekomst. Dat extra deel, tot nu toe opgeteld 1 miljard euro, haalt het kabinet naar voren en geeft het nu alvast uit om zo de eerstejaarsopvang van asielzoekers te financieren. Het kabinet neemt hiermee een forse hypotheek op de toekomst. Toekomstige groei kan niet meer ingezet worden voor de allerarmsten in de wereld. Ook als die groei er niet komt, gaat deze constructie ten koste van het toekomstige budget voor ontwikkelingssamenwerking. Er is dus sprake van een beperking van het budget voor ontwikkelingssamenwerking in drie stappen: fors gebruik van het budget in eigen land, structurele bezuinigingen en een hypotheek op het toekomstige budget. Hierdoor zijn er nu en in de komende jaren minder mogelijkheden om datgene te doen waarvoor dat budget eigenlijk bedoeld is: investeren in de ontwikkeling van de allerarmsten.

Symptoombestrijding

Het opvangen van vluchtelingen is barmhartig en moet gebeuren. Maar als de huidige manier van financiering van de opvang bekeken wordt met een bril van eigenbelang en financiële doelmatigheid, kan niet anders geconcludeerd worden dan dat dit een grove vorm van symptoombestrijding is, die het aanpakken van de grondoorzaken van migratie moeilijker maakt. Of zoals U2-zanger Bono het recent schreef in *The New York Times* na het bezoeken van vluchtelingenkampen in Afrika en het Midden Oosten: 'Het is minder duur om te investeren in stabiliteit dan om met instabiliteit geconfronteerd te worden.'

Migratie is het gevolg van dieperliggende problemen, zoals extreme armoede, ongelijkheid, honger, vervolging en conflict. De inzet van Nederland in de opvang van asielzoekers die reeds in Nederland zijn, zou niet ten koste moeten gaan van datgene wat Nederland kan doen om toekomstige migratiestromen te voorkomen. Het werk van multilaterale organisaties, internationale en Nederlandse maatschappelijke organisaties draagt bij

aan de bestrijding van extreme armoede, eerlijke verdeling van welvaart, voeding- en voedselzekerheid, rechtsstaatontwikkeling en vredeswerk. Tot nu toe vaak met veel steun van de Nederlandse overheid. In de toekomst is dit ongewisser doordat er meer en meer naar de tak wordt gekeken in plaats van naar de wortel die uitgeroeid moet worden. Het kabinet is terecht druk met het gevolg van de vluchtelingenstroom, maar verschuift daar ook de financiële middelen naartoe en kan daardoor niet investeren in het aanpakken van de oorzaken van migratie.

Het goede nieuws

Dat het aanpakken van de oorzaken van migratie zin heeft, blijkt uit de successen die er de afgelopen jaren zijn geboekt in de strijd tegen extreme armoede. Zonder uitputtend te willen zijn, want daarvoor zijn er teveel successen, volgen hier een aantal indrukwekkende voorbeelden. In vijftientig jaar tijd is het aantal mensen dat in extreme armoede leeft meer dan gehalveerd, van bijna twee miljard in 1990, naar zevenhonderd miljoen nu. Het deel van de wereldbevolking dat ondervoed is, daalde in diezelfde periode van 23 procent naar 13 procent. Het aantal kinderen dat na de basisschool geen onderwijs meer kreeg is gehalveerd van honderd miljoen in 2000 naar vijftig miljoen nu. De ongelijkheid tussen man en vrouw en jongen en meisje is sterk afgenomen. Zo gaan er nu bijvoorbeeld zelfs iets meer meisjes dan jongens naar school, in 1990 waren dat nog 74 meisjes voor elke 100 jongens. De kindersterfte halveerde sinds 1990, de moedersterfte daalde nog sterker. Het aantal nieuwe HIV-infecties halveerde bijna in de laatste vijftien jaar en miljoenen sterfgevallen door AIDS werden in diezelfde tijd voorkomen. 2,6 miljard mensen kregen sinds 1990 toegang tot beter drinkwater.

Dit goede nieuws bestaat naast de migratiestromen van vandaag de dag. Successen in ontwikkeling kunnen niet het einde van migratiestromen garanderen. Die zullen altijd blijven, die waren er overigens ook altijd al. Vraag dat maar aan de tientallen miljoenen vluchtelingen in Afrika en het Midden-Oosten. Soms stort een land in en raakt een volk op drift doordat een brute dictator zijn volk niet de vrijheid geeft die het vraagt. Een andere keer sleurt een buurland een ontwikkeld land

‘Nederland is de grootste ontvanger van het eigen budget voor ontwikkelingssamenwerking’

mee in een oorlog. Tegen sommige gedragingen en ontwikkelingen valt niet op te werken. Maar dat wil niet zeggen dat het nergens loont.

Investeren voor de migranten van de toekomst

De enorme successen kunnen niet verhullen dat er nog steeds werk ligt waar de inzet van onder andere Nederland bij nodig is. Denk bijvoorbeeld aan het recordaantal van zestig miljoen ontheemden wereldwijd. In 2030 leeft 62 procent van de meest arme mensen in fragiele en door conflict verscheurde landen volgens berekeningen van de OECD. Dat zijn de migranten van de toekomst. De dieperliggende problemen zijn er minder dankzij behaalde successen, maar ze zijn er nog steeds. Inzetten op het oplossen van deze problemen is geen kwestie van liefdadigheid maar van rechtvaardigheid. Want de plaats waar je geboren wordt zou niet moeten uitmaken of je leeft of sterft.

Er leven nog steeds honderden miljoenen in extreme armoede. Er worden nog steeds miljoenen kinderen geboren met een niet meer in te halen ontwikkelingsachterstand als gevolg van ondervoeding. Er sterven nog steeds mensen aan voorkombare ziektes. Er gaan nog steeds kinderen niet of te kort naar school.

Dit vraagt overigens niet alleen om het beschermen en vergroten van het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Ook onze diplomatieke dienst en onze krijgsmacht dragen ieder bij aan de internationale vrede, veiligheid en ontwikkeling. Maar enkel investeren in diplomatie en defensie en niet in ontwikkelingssamenwerking, schiet tekort in het aanpakken van migratiestromen.

Het is bittere noodzaak dat Nederland stopt met het in eigen land besteden van budget dat bedoeld is voor de allerarmsten. Het is daarom ook te hopen dat een volgend kabinet de bezuinigingen van Rutte I en II weer ongedaan maakt en de hypotheek op het toekomstige budget teniet doet. Het is nu tijd om te investeren, want de behaalde successen moeten bewaakt en vergroot worden.

Een goede investeringsagenda wordt geboden door de Sustainable Development Goals, of in het Nederlands, de Werelddoelen. De Werelddoelen

vervangen de Millenniumdoelen, die gebruikt werden tussen 2000 en 2015 en die hebben bijgedragen aan de hierboven genoemde successen. De Werelddoelen zijn in 2015 overeengekomen door alle lidstaten van de Verenigde Naties en hebben naast een sociale ook economische en ecologische agenda, waaronder het uitbannen van alle vormen van extreme armoede, het beëindigen van honger en het bereikbaar maken van gezondheidszorg voor iedereen.

De kosten om deze doelen te bereiken, zijn nog niet duidelijk. Maar de ambitie van de Werelddoelen vraagt in ieder geval om meer financiële inzet in plaats van minder, zoals nu de praktijk is in Nederland. De Werelddoelen vragen financiële inzet van donoren en van ontvangende landen. Maar als donoren als Nederland het nu al laten afweten, voordat goed en wel is begonnen, zijn de Werelddoelen bij voorbaat gedoemd te mislukken. Dan is de kans groot dat we in 2030 slechter af zijn dan in 2015. De allerarmsten van de wereld, maar ook wij in Nederland en Europa.

Conclusie

De komst van asielzoekers vandaag, vraagt om lange termijnoplossingen en de daarbij horende financiële inzet van een rijk land als Nederland. Grote bezuinigingen, hypotheek op de toekomst en het besteden in eigen land van geld dat bedoeld is voor de allerarmsten, kunnen geen duurzame oplossing genoemd worden. Wil Nederland toekomstige migratie uit instabiele gebieden voorkomen, dan moet het voorbij de huidige symptoombestrijding komen. Is het niet uit rechtvaardigheid, dan wel uit puur eigenbelang. Want kijken we voorbij de migrant van vandaag, dan zien we als we niet uitkijken de migrant van morgen al komen, te midden van de instabiliteit van zijn of haar land. Nu investeren in ontwikkeling van de allerarmsten, in de dieperliggende problemen die zorgen voor migratie, is goedkoper dan in de toekomst de instabiliteit op te vangen. ■

Auteur **Rinze Broekema MA LLM** is Policy & Advocacy manager voor The ONE Campaign in Nederland, een internationale lobby en campagneorganisatie die strijd tegen extreme armoede en voorkombare ziektes, met name in Afrika. Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel.

Belang of beginsel?

DOOR KOEN VOSSEN Alle politieke partijen worstelen sterk met de vluchtelingen crisis, maar sommigen nog net wat meer dan anderen. Die worsteling hangt samen met een fundamentele spanning waar vrijwel iedere partij mee te maken heeft, namelijk de spanning tussen haar beginselen en de belangen van een deel van haar achterban.

De stroom vluchtelingen uit vooral Syrië, Irak en Afghanistan heeft de Nederlandse bevolking sterk verdeeld, zo lijkt het. Aan de ene kant zijn er de vele Nederlanders die zich als vrijwilliger hebben aangemeld: hun aantal overtreft zelfs het aantal vluchtelingen. Daartegenover staan de heftige beelden van rumoerige inspraakavonden in onder meer Steenbergen, Geldermalsen en Rotterdam Beverwaard. Er zijn de schrijnende verhalen over weggebombardeerde steden, wrede dictators en barre tochten naar Nederland. Maar ook bereiken ons berichten over meegekomen 'gelukzoekers', soms uit veilige landen, over geweld in asielzoekerscentra, over discriminatie van homoseksuelen en over radicale islamisten die met kwade bedoelingen hier zouden zijn gekomen. In de verbale loopgravenoorlog tussen de verwelkomers en de achterdochtigen blijken beide kampen voorlopig nog wel even over voldoende munitie te beschikken.

Bij een succesvolle partij gaan beginselen en belangen hand in hand, soms zelfs zodanig dat er nauwelijks nog een onderscheid lijkt. Maar vroeg of laat duikt er een thema op dat het onderscheid tussen die twee blootlegt. Het strikt naleven van

de beginselen gaat dan in tegen de gepercipieerde belangen van een deel van de kiezers. "Onze partij komt niet meer voor ons op!" Een al te sterk benadrukken van de belangen roept daarentegen een verdenking van hypocrisie en opportunisme op. "Onze partij weet niet meer wat de 'C' in de partijnaam betekent!"

Beginselpolitiek

Deze fundamentele spanning ontstond in de negentiende eeuw toen het fenomeen van de beginselpartij opkwam. Daarmee is bedoeld een partij die zich wil baseren op in tijd en ruimte onveranderlijke principes, die bepalend zijn voor de meningsvorming over politieke thema's en waaraan de door haar voorgedragen kandidaten zich te houden hebben. Niet ten onrechte wordt Abraham Kuyper als grondlegger van het fenomeen van de beginselpartij beschouwd. In 1879 richtte hij de Anti-Revolutionaire Partij op, de eerste moderne politieke partij die haar vertegenwoordigers wilde binden met het door Kuyper opgestelde programma *Ons Program*. Kuyper betitelde zijn achterban als 'het volk achter de kiezer', de orthodox-protestantse 'kleine luyden' die dikwijls nog geen kiesrecht hadden.

Door zo duidelijk te benoemen wat de achterban was, maakte Kuyper van de ARP behalve een beginselpartij direct ook een soort belangenpartij voor een specifieke groep in de samenleving, met eigen materiële en immateriële belangen. Hetzelfde patroon zien we ook bij de andere twee grote stromingen die eind negentiende eeuw opkomen: de

Samenvatting

- Het vluchtelingenvraagstuk legt het onderscheid tussen beginsel en belang bloot.
- Bij de PVV gaan beginsel en belang hand in hand, bij andere partijen ligt dit moeilijker.
- Beginselpartijen als de ChristenUnie moeten alert zijn op de tegenstelling tussen beginsel en belang.

DE INGEWIKKELDE DILEMMA'S VAN HET VLUCHTELINGENVRAAGSTUK

katholieken en de socialisten. Als een soort katholieke Kuyper wilde de priester Herman Schaepman een katholiek beginselprogramma dat grotendeels was gebaseerd op de pauselijke encyclieken (vooral *Rerum Novarum*) en dat leidend moest zijn voor de Katholieke Kamerclub. Schaepman had hiermee beduidend minder succes dan Kuyper omdat veel katholieke politici het louter verdedigen van de belangen van de Rooms-Katholieke Kerk en bevolking eigenlijk wel voldoende houvast voor politiek handelen vonden bieden. Bij de socialisten was eveneens de vraag wat nu de voorrang moest hebben: het marxisme, al dan niet revolutionair of reformistisch uitgelegd, dan wel de concrete belangen van de arbeidersbevolking in Nederland.

Het probleem werd nog klemmender naarmate de staat meer intervenieerde in de samenleving en er dus steeds meer concrete sociaaleconomische belangen behartigd moesten worden. Tussen 1900 en 1920 werd de ene na de andere belangengroep opgericht en sommigen van hen overwogen zelfs om als politieke partij aan verkiezingen te gaan deelnemen. Het antwoord van de gevestigde beginselpartijen was om nog sterker dan tevoren de noodzaak van beginselpolitiek te benadrukken. Politiek mocht niet ontaarden in platte belangenstrijd maar moest blijven gaan over hogere beginselen, grootse idealen voor de natie en een betere toekomst voor allen. De behartiging van de concrete sociaaleconomische belangen van de achterban werd uitbesteed aan belangengroepen die echter wel met de moederpartij verbonden waren. Hoewel er tal van voorbeelden zijn te noemen van grote spanningen tussen belangengroepen en moederpartij, gingen belangenpolitiek en beginselpolitiek goed samen. Afsplitsingen die

zich sterker als belangengroep wilden profileren zoals de Rooms-Katholieke Boerenpartij of de Christelijke Arbeiderspartij hadden minder succes. Hetzelfde gold voor afsplitsingen die zich louter als zeer zuivere beginselpartij profileerden, zoals de Hervormde Gereformeerde Staatspartij (HGS) uit het interbellum.

Wat kan dit historische perspectief ons leren over de houding van de hedendaagse politieke partijen tegenover de vluchtelingenstroom? Op basis van hun beginselen zullen de meeste partijen geneigd zijn tot een ruimhartige opvang van in de verdrukking geraakte vluchtelingen. Liberalen, zeker de Nederlandse, hechten vanouds aan een internationale rechtsorde en internationale verdragen die zowel in goede als in slechte tijden moeten worden aangehouden. Plotse heroverweging van zulke verdragen doen, bezien vanuit deze liberale traditie, hypocriet aan. Sociaaldemocraten hebben een grote traditie van internationale solidariteit en empathie met onderdrukten die niet zomaar overboord kan worden gegooid. De christelijke partijen zullen het gebod tot barmhartigheid voor vluchtelingen niet kunnen negeren, al is het alleen al omdat de kerken hen daar herhaaldelijk op zullen wijzen. Natuurlijk heeft geen enkele partij een beginselprogramma dat een pasklaar antwoord biedt op alle concrete kwesties, maar wel stellen de beginselen de marges waarbinnen een partij zich kan bewegen. In de Bondsrepubliek Duitsland is de aanvankelijk ruimhartige houding van Angela Merkel niet los te zien van haar interpretatie van de christelijke beginselen van het CDU. Maar deze hebben haar er ook weer niet van weerhouden om in tweede instantie een toch strenger toelatingsbeleid te propageren.

Belangen

Een behoorlijk deel van de Nederlandse bevolking lijkt de komst van de vele vluchtelingen echter niet te bezien vanuit hooggestemde beginselen maar meer vanuit de perceptie dat daarmee de eigen belangen direct bedreigd worden. Daarbij gaat het voor een deel om eenvoudig te begrijpen argumenten. Vluchtelingen zorgen voor concurrentie op de arbeidsmarkt en woningmarkt en brengen het toch al uitgekleden stelsel van sociale zekerheid verder in gevaar. De door sommige verwachte economische baten van de komst van vluchtelingen blijven voorsnog abstract en contra-intuïtief. Ingewikkelder wordt het bij minder tastbare argumenten over sociale en culturele overlast waar de nieuwkomers voor zouden zorgen. Allereerst is het lastig omdat immigratie, criminaliteit, islam en asielzoekerscentra voor veel kiezers een vrijwel onontwarbare kluit zijn geworden. Maar ook is hier minder duidelijk waar veel 'achterdochtigen' nu precies tegen zijn en wat zij vrezen. Gaat het om de culturele of etnische zichtbaarheid die als bedreigend wordt ervaren? Gaat het om het verlies van een niet altijd even helder omschreven identiteit? Is het de vrees voor een *clash of civilisations*?

Niet te onderschatten is de invloed van het door Geert Wilders en zijn *fellow travellers*, vertelde verhaal, onder meer door Geen Stijl verspreid, dat er sprake is van een strategie van islamisering waarbij immigratie, criminaliteit, intimidatie en vluchtelingenstromen bewust ingezette middelen zijn. De Syrische asielzoeker wordt daarmee geen vluchteling en zelfs geen gelukzoeker, maar een jihadist die er op uit is Nederland te islamiseren. Daartegenover stelt de PVV een heldere boodschap: eigen volk eerst. Ofwel, Nederlandse politici moeten in eerste instantie opkomen voor degenen door wie ze zijn gekozen en dat zijn niet Syrische of Eritrese nieuwkomers die ons land in gevaar brengen. Het nationaal-populisme van de PVV ontleent zijn kracht aan het uitdrukkelijk hand in hand gaan van beginsel en belang. De verdediging van het belang van het Nederlandse volk is het beginsel.

De kritische burger

Daartegenover staan de overige partijen met hun beginselen die niet noodzakelijkerwijs naar de verdediging van de vermeende belangen van de eigen kiezers wijzen. Beginsel en belang gaan niet hand in hand, zeker niet bij partijen die het voor een deel

moeten hebben van juist de groepen die sociaal-economisch de meeste concurrentie ondervinden. Zie bijvoorbeeld de worsteling van de SP met het vraagstuk. Die spanning wordt versterkt door twee andere ontwikkelingen. Allereerst is dat het feit dat veel kiezers zich sinds de jaren negentig al minder onderdeel voelen van een bepaalde stroming en nog minder van een specifieke partij. Zij kijken kritischer naar de prestaties van partijen, zowel in de behartiging van belangen als in het vasthouden van hun principes en zijn eerder geneigd om verkiezingen te gebruiken voor een politieke afrekening. Bovendien is er een perceptie van een kloof tussen de hoger opgeleide elites die de lakens uitdelen binnen de partijen en de lager opgeleiden die geacht worden hen te legitimeren. Of deze befaamde 'diplomademocratie' daadwerkelijk bestaat, is daarbij niet interessant: feit is dat het hier om een perceptie gaat waarvan de consequenties voelbaar zijn. Een van die consequenties is een opmerkelijk wantrouwen tegenover het morele appel op gevoelens van empathie en solidariteit waarvan de lusten ten goede zouden komen aan de elite, die zich moreel superieur kan wanen, maar de lasten – sociaaleconomisch en sociaalcultureel – moeten worden gedragen door de 'gewone kiezers'. De beginselen zijn als het ware verworpen tot vrome praatjes waarvan de consequenties door anderen moeten worden gedragen.

Tegen de achtergrond van een kritische, minder loyale burger en de groeiende populariteit van de PVV als de nationale belangenpartij zullen de gevestigde beginselpartijen alle zeilen bij moeten zetten om in het huidige vluchtelingenvraagstuk de beginselen en de belangen van althans een deel van de achterban enigszins in overeenstemming te brengen met elkaar. Zeker voor partijen met een grote achterban van lager en middelbaar opgeleiden kan het vluchtelingenvraagstuk een splijtende werking hebben. Dit risico geldt zeker ook voor een partij als de ChristenUnie met haar grote achterban van lager en middelbaar opgeleiden en haar bevlogen, grotendeels hoger opgeleid en meer kosmopolitische gezinde kader. ■

Auteur

Dr. Koen Vossen is politiek historicus, zelfstandig publicist en universitair docent politicologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Cultuur van aankomst

DOOR HARMJAN VEDDER **Afgelopen jaar ving Nederland zestigduizend vluchtelingen op. Maar hun land van aankomst worstelt met zichzelf. Kunnen nieuwkomers wel integreren in een land dat cultureel juist desintegreert?**

“Fijn, jullie zijn gewoon Nederlands.” Met die verzuchting verwelkomde onze nieuwe buurvrouw ons in Den Haag. De stad geeft regelmatig blijk van grote tegenstellingen tussen autochtonen en allochtonen. Hoe verdeeld onze samenleving is, werd ons pas goed duidelijk in de Schilderswijk: nauwelijks autochtonen, weinig hoger opgeleiden, Nederlands kampioen bijstandsuitkeringen, het afval moet er drie keer vaker worden opgehaald en de subsidie voor maatschappelijke initiatieven vloeit er rijkelijk. In de zomer van 2014 werd de wijk door pro-IS-betogingen en rellen bovendien het nationale decor van de worsteling van Nederland met specifieke, gesegregeerde groepen moslims, die vatbaar lijken voor antidemocratische en jihadistische sentimenten en zich grotendeels aan onze samenleving onttrekken.

Culturele segregatie

De Schilderswijk is geen uitzondering. En de segregatie langs culturele lijnen is breder dan de radicale islam. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de studie *Werelden van Verschil* (2013) van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) over de sociaal-culturele afstand en positie van migrantengroepen in Nederland. Meer dan twee derde van de Turken en Marokkanen is sociaal-cultureel gesegregeerd, gematigd gesegregeerd of etnisch geïsoleerd.

De onderzoekers concluderen dat jongere generaties uit deze groepen op zijn minst een complexe, soms afstandelijke verhouding hebben tot de Nederlandse samenleving. De studie onderstreept wat je in de volkswijken van onze grote steden zelf kunt waarnemen: het multiculturele drama dat Paul Scheffer in 2000 in zijn bekende essay beschreef, is nog niet voorbij.

De sociaaleconomische emancipatiemythe

Hoe kan dat? Immers, door de Fortuyn-revolte in 2002 zijn integratie en migratie bovenaan de politieke agenda terecht gekomen. Sindsdien wordt een veel strikter immigratiebeleid gevoerd. De eisen aan migranten zijn aangescherpt, van het inburgeringsexamen tot de taaleis in de bijstand. Heeft dat dan niet geholpen? Ja en nee. Uit het jaarbericht (2014) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over integratie blijkt dat kinderen van migranten (de tweede generatie) het sociaaleconomisch beter doen dan hun ouders. Er is nog altijd een zorgelijke achterstand bij veel migranten, maar er zijn in ieder geval tekenen van hoop. Ik vind echter dat in de integratie de nadruk te eenzijdig op die sociaaleconomische emancipatie is gelegd. Het belang van culturele integratie is onvoldoende onderkend. Zeker, een baan is belangrijk. Daardoor kunnen op de werkvloer culturen bij elkaar komen en dat kan een begin zijn van wederzijds begrip. Maar een baan is niet het antwoord op de vraag hoe Nederlanders en nieuwkomers meer op elkaar betrokken kunnen raken in de samenleving. Een eenzijdig sociaaleconomische benadering verraadt een naïef individualisme. Integratie is geen individueel vraagstuk, maar een collectieve opgave. Niet alleen de individuele ontplooiing van migranten, maar ook de manier waarop wij samenleven staat op het spel.

Stroopwafel-cultuur

De afgelopen jaren is geprobeerd via het integratiebeleid elementen van onze cultuur aan nieuwkomers over te brengen. Met weinig succes. In inburgeringsexamens werd onze cultuur platgeslagen tot lesjes vaderlandse geschiedenis en praktische tips over sociale gewoonten. Het heeft iets weg van een souvenirwinkel: iedere Nederlander grinnikt als hij toeristen met blikken stroopwafels en houten klompen in de handen ziet. De culturele overdracht aan migranten heeft tot nu toe weinig

te maken met de essentie van onze cultuur: het geheel van onze geestelijke verworvenheden. Dat we er niet in slagen migranten de kern van onze cultuur over te brengen komt ook omdat autochtonen zelf steeds minder een beeld hebben van wat onze geestelijke verworvenheden eigenlijk zijn. 'Het is niet gemakkelijk om een plek te vinden in een samenleving die met zichzelf overhoop ligt', constateerde Paul Scheffer in zijn *Land van aankomst* (2007, p404) al. Ook onder autochtonen brokkelt de samenhang af en neemt de verdeeldheid tussen groepen toe, volgens de WRR in haar studie *Gescheiden werelden?* uit 2014. Er lijkt steeds meer mist op te trekken rond de inhoud van onze cultuur. En dus wordt steeds onduidelijker waarvan we nieuwkomers precies vragen onderdeel te worden.

Straatverlichting

Tien jaar geleden werd ik gevraagd een column te schrijven over de betekenis van 9/11 voor mijn generatie. Ik kwam daar toen niet goed uit, maar na een paar jaar in de volkswijken van Den Haag weet ik wat ik had moeten schrijven. Terroristische aanslagen, gericht tegen onze manier van leven, confronteren ons met een wezenlijke vraag, die lange tijd niet gesteld hoefde te worden: wie zijn we als gemeenschap en waar geloven we in? Zijn we nog bereid te vechten voor het project van onze vrije democratische samenleving? Slechts een kwart zou letterlijk die bereidheid hebben, meldde recent een onderzoek. En we zijn het er wel over eens dat waarden als 'democratie', 'vrijheid' en 'gelijkheid' belangrijke verworvenheden zijn, maar over de inhoud daarvan verschillen we sterk van mening.¹ Door individualistisch denken zijn we vertwijfeld geraakt over onze manier van samenleven en hebben we cultuurrelativisme als deugd omarmd. Samenleven heeft een utilistisch karakter gekregen. Het is versmald tot een wederzijds voordelige afspraak die er voor zorgt dat de straatverlichting 's avonds brandt. Is het gek dat je daar aan het einde van de dag niet voor wil vechten?

Gedeelde liefde

We hebben onze cultuur niet te heroveren op vluchtelingen, maar op onszelf. Augustinus zegt dat we als volk en natie niet kunnen zonder een gedeelde liefde.² Een samenleving is een moreel

bepaalde gemeenschap.³ Een verbond dat erkent dat er bronnen zijn van recht en moraal die het zelf niet voortbrengt⁴, maar die het wel nodig heeft. We leven wat dat betreft in culturele blessuretijd, omdat we nog kunnen teren op de morele erfenis van religie.⁵ Maar wat te doen nu het steeds moeilijker zal worden die gedeelde liefde, de morele bronnen van onze samenleving, aan te wijzen? Voor samenleven is dat immers essentieel. Bijvoorbeeld om tolerantie te kunnen opbrengen voor verschillen. Andreas Kinneging wijst ons erop dat christelijke deugden als toegeeflijkheid, zachtmoedigheid, clementie, goedertierenheid, lankmoedigheid en geduld noodzakelijke elementen zijn van een dergelijke tolerantie (als we daarmee tenminste meer bedoelen dan onverschilligheid).⁶ Om met nieuwkomers samen te wonen moet je ook de pijn van verschil kunnen verdragen. Het christendom draagt in haar boezem de waarden die dat mogelijk maken. Zonder die waarden zal ons land de komst van meer groepen nieuwkomers niet kunnen verwerken en verder segregeren. Dat is onverantwoord. Om C.S. Lewis aan te halen: wij castreren, en verlangen van de castraten vruchtbaarheid.⁷

Leitkultur

Om noodzakelijke waarden zeker te stellen wordt regelmatig de Joods-Christelijke traditie als *Leitkultur* bepleit. Ik denk inderdaad dat het christendom belangrijke waarden in zich draagt die prikkelen tot samenleven en onderlinge betrokkenheid. Die waarden kunnen een gezamenlijke liefde vormen, die ons samenleven hernieuwde energie kan geven. We moeten er wel voor waken dat cultuur een politiek project wordt. Onze cultuur is niet het eigendom van de overheid, maar in de eerste plaats van de samenleving. Daar wordt die cultuur gevormd en uitgedragen. Een politiek

pleidooi voor een christelijke *Leitkultur* kan daarom snel holle retoriek worden, of zelfs een dekmantel voor politieke projecten die met het christendom niets te maken hebben.

Politiek van goed en kwaad

De politiek heeft wel een eigen rol in het gesprek over onze cultuur en de politiek moet die ook waarmaken. In de afgelopen jaren is het politieke debat steeds meer een uitwisseling van utilistische argumenten geworden. Het morele karakter van het debat is daarmee tot een enkele (maar wel dominante) morele theorie versmald, waarin vooral CPB-berekeningen goed gedijen. Dat is geen route naar versterking van onze cultuur. Ik geloof dat de politiek een taak heeft voorbij het maken van goede wetten en regels. Het is ook het marktplein van de samenleving. De plaats waar wij met elkaar spreken over goed en kwaad en waar we de morele grondtonen van onze samenleving proberen te ontdekken. Alain Finkielkraut beëindigt zijn boek *Ongelukkige identiteit* (2014) met het pleidooi om de idee en de praktijk van de democratie niet zonder slag of stoot over te laten aan het gelijknamige proces. Dat onderschrijf ik. Het goede is niet de uitkomst van een democratisch debat. Onze gedeelde liefde kan niet slechts het bestuurlijke proces zijn. We moeten ook de fundamentele waarden van de democratische rechtsstaat en ons samenleven delen. Om die te ontdekken, moet een natie diepe morele gesprekken voeren op haar centrale fora. We kunnen beginnen met het herstel van de verdeeldheid door zelfbewust te formuleren wat ons bindt. Daarvoor is een nationale dialoog nodig over onze identiteit, onze gezamenlijke cultuur en onze morele uitgangspunten. Ik denk dat een politiek-maatschappelijk debat over een preambule bij de grondwet een dergelijk gesprek over onze gedeelde liefde in Nederland kan aanvuren. We hebben alle reden om dat te proberen, want de maatschappelijke vrede staat op het spel. En zonder overeenstemming over een gedeelde liefde kunnen we nieuwkomers niet op een verantwoorde manier blijven opvangen. ■

Noten

- 1 Zie: Gedeelde waarden en een weerbare democratie, SCP, 2016
- 2 Augustinus, *De Stad Gods*, boek XIX, hoofdstukken 24 en 27
- 3 Stefan Paas, *Vrede stichten, politieke meditatie*, p. 21
- 4 Roel Kuiper, *Moreel Kapitaal*, p. 175.
- 5 Ibid. p. 159
- 6 Andreas Kinneging, *Geografie van Goed en Kwaad*, p. 47
- 7 C.S. Lewis, *De afschaffing van de mens*, p. 36

Auteur

Mr. Harmjan Vedder is beleidsmedewerker bij de Tweede Kamerfractie van de ChristenUnie. Dit essay is geschreven op persoonlijke titel.

Niebuhriaanse

overwegingen bij het vluchtelingenvraagstuk

DOOR WILLEM BOERMA Inzichten uit een andere context kunnen relevant zijn voor het actuele vluchtelingenvraagstuk. Reinhold Niebuhr dacht vanuit zijn tijd en plaats na over macht, moraal, idealisme en realisme. Wat kunnen we over deze thema's van hem leren?

In dit artikel wil ik enkele kaders aanreiken uit het gedachtegoed van de Amerikaanse theoloog en politiek denker Reinhold Niebuhr (1892-1971). Ik wil nadrukkelijk niet meer doen dan dat: Niebuhr heeft immers nooit na hoeven denken over het huidige vluchtelingenvraagstuk. Hij was denker in zijn tijd en op zijn plaats: de Verenigde Staten tijdens de Eerste Wereldoorlog, het interbellum, de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog. Juist vanwege die gebeurtenissen heeft Niebuhr nadrukkelijk na moeten denken over de verhouding tussen macht en moraal, tussen idealisme en realisme en tussen nationale staat en internationale gemeenschap.

Christelijk realisme

Niebuhr staat bekend als de grondlegger van het Christelijk Realisme. Het belangrijkste kenmerk van deze stroming is de zoektocht naar de balans tussen macht en moraal. Vanuit een christelijke mensvisie wordt uitgegaan van enerzijds de zondige mens die zich sterk laat leiden door het verlangen naar macht (*libido dominandi*) en anderzijds de gedachte dat de zondige mens sporen van de oorspronkelijke goedheid in zich heeft die hem voortdurend doen zoeken naar iets dat boven hemzelf uitstijgt: "the twofold possibility of creativity and destruction in human freedom, accounts for the growth of both good and evil through the extension of human powers."

De maatschappij als organisme en artefact

In het denken van Niebuhr speelt het onderscheid tussen organisme en artefact een belangrijke rol. 'Organisme' heeft in dit verband betrekking op een samenhang van loyaliteit, cohesie en autoriteit; op sociale processen. 'Artefact' heeft betrekking op een doelbewuste constructie van maatschappelijke en statelijke structuren. Een maatschappij of staats-

vorm ontstaat niet op de tekentafel als gevolg van puur rationele, juridische en bestuurskundige overwegingen ten aanzien van de beste bestuursvorm. Een samenleving ontstaat en wordt voornamelijk gedragen door niet-rationele overwegingen. Een stabiele samenleving heeft beide elementen nodig. En dat geldt dus ook voor beleidsmakers: beleid dat niet of onvoldoende appelleert aan de niet-rationele elementen in de samenleving, komt te ver af te staan van die samenleving.

Dit is een cruciaal gegeven in het debat over het vluchtelingenvraagstuk. Los van individuele ethische normen van politici en burgers, is het voor het bewaren van de maatschappelijke orde belangrijk zich rekenschap te geven van de maatschappij als een organisme dat zich in de tijd ontwikkeld heeft en continu in ontwikkeling is. Niebuhr is realistisch op dit punt: de mens is zeker in staat de universaliteit en gemeenschappelijkheid van het mens-zijn te ontdekken maar heeft tegelijkertijd de neiging om deze gemeenschappelijkheid alleen te zien bij eigen groep; bijvoorbeeld op basis van religie en ras. Een van de problemen is dat de ontwikkeling van de Europese Unie als artefact fors uit de pas loopt met de ontwikkeling van de Unie als organisme, waardoor de solidariteit tussen staten onder druk staat. Juist bij een humanitair, ethisch, politiek en economisch complex thema als het vluchtelingenvraagstuk komt deze discrepantie scherp naar voren.

Politiek als verantwoordelijk handelen

Verantwoordelijk politiek handelen kan volgens Niebuhr niet alleen uitgaan van goede intenties of individuele ethische standaarden, maar moet rekening houden met de gevolgen van beslissingen. Morele verontwaardiging over vluchtelingen die in gammele bootjes Europa proberen te bereiken, mag nooit de enige motivatie tot handelen zijn van regeringen.

Tegelijk wijst Niebuhr op het belang van die morele verontwaardiging als een intrinsiek humanitair argument. De mens is immers geschapen in relatie tot iets dat hoger is dan hemzelf. In dit verband pleit Niebuhr voor hypocrisie als noodzakelijk onderdeel van verantwoordelijk politiek handelen. Zowel het individu als het collectief heeft 'iets' nodig buiten het individuele of collectieve zelf om handelen te rechtvaardigen. Het is de taak van regeringen, van politici om dat overstijgende belang concreet en duidelijk te maken of te doen lijken: "hypocrisy, which is the tribute paid by the less acceptable impulse to the more acceptable one, is certainly no virtue. On the other hand, its elimination by cancelling out the higher loyalty offers no moral gain." Mensen zoeken naar een rechtvaardiging voor hun handelen die verder gaat dan hun eigen belang, dan het 'kille machtsstreven'. Niebuhr geeft aan: het is de taak van politici om dit (soms fictieve) overstijgende belang te definiëren om de bevolking mee te krijgen in een beslissing.

De wedergeboren staat

Het nationaal belang is daarnaast ook geen statische realiteit. Interessant is de gedachte van Niebuhr over de 'wedergeboren staat'. Niebuhr transformeert het individuele proces van wedergeboorte uit de christelijke geloofsleer naar het statelijke niveau. Een staat of een collectief van staten kan onder druk van veranderende omstandigheden kiezen uit twee mogelijkheden: óf het verabsoluteren van de eigen positie en die met nog meer macht tot gelding willen brengen óf 'hernieuwen', concluderen dat aanpassingen nodig zijn. Die aanpassingen zijn nodig om te overleven en omdat veranderingen een stap naar een hogere vorm van sociale rechtvaardigheid (kunnen) zijn. Dit is wat Niebuhr 'death through life' en 'new life through

death' noemt. De geschiedenis van nationale staten en de geschiedenis van de Europese Unie is geen 'fateful necessity'. Voor een collectief is dit proces van vernieuwing wel vele malen moeilijker dan voor een individu "because he (collective man, wb) is not certain of a deeper dimension of meaning". Het streven naar de wedergeboren staat vraagt om politiek leider leiderschap dat *prudentia* als deugd heeft en tegelijk voortdurend op zoek is naar de 'aanwezigheid van het eeuwige in het tijdelijke'.

Conclusie

Bestaat er een Niebuhriaans perspectief op het vluchtelingenvraagstuk? Het bestek van dit artikel is te kort om die conclusie te kunnen trekken. Wel biedt Niebuhrs denken inzichten over macht, moraal, idealisme en realisme die mijns inziens relevant zijn voor het actuele vluchtelingenvraagstuk. Zijn bijdrage kan wellicht goed samengevat worden door de typering van het Christelijk Realisme, door Alisdar Murray: 'between power politics and cosmopolitan ethics'. Dit voortdurend zoeken naar die balans is een principiële keuze op grond van een christelijke mensvisie: erken de realiteit van de *libido dominandi* maar erken tegelijk dat ook de zondige mens nog steeds beeld van God is en dus de Ander en de ander nodig heeft om zichzelf te kunnen zijn. We hebben 'iets' ('Iemand') nodig om ons volledig mens te voelen. ■

Auteur

Drs. Willem Boerma heeft gewerkt aan een proefschrift over de Augustinusreceptie bij Reinhold Niebuhr en Jean Bethke Elshtain.

Over het denken van Niebuhr publiceerde hij eerder in *DenkWijzer* 'De staat als evenwichtskunstenaar. Reinhold Niebuhr over politiek, macht en moraal' (2009.2) en 'Pessimistisch optimisme, Niebuhr en de ChristenUnie' (2009.3).

Persoonlijke caritas is geen vrijbrief voor asielactivisme

DOOR BAS VAN BOMMEL

Is christelijke naastenliefde bruikbaar als politiek beginsel? Het verschil tussen persoonlijke caritas en politiek asielactivisme wordt te weinig gemaakt. Als politiek dogma kan de naastenliefde resulteren in een onverantwoordelijke politiek.

Veel christelijke politici pleiten voor een ruim toelatingsbeleid van asielzoekers en verzetten zich verontwaardigd tegen maatregelen die de instroom beperken. Sommigen lijken in Bijbelse waarden zelfs een rechtvaardiging te zien voor het negeren of overtreden van wetten en regels. Toen Angela Merkel honderdduizenden migranten die vanuit Griekenland of Italië aankwamen in Duitsland welkom heette, schond ze bijvoorbeeld – zonder overleg met haar Europese partners – het verdrag van Dublin (2003), dat stelt dat asielaanvragen alleen zijn toegestaan in de EU-lidstaat van aankomst. Wie pleit voor maatregelen tegen illegale immigratie geeft volgens paus Franciscus zelfs blijk van een ‘onchristelijk’ karakter. In eigen land hekelden RK bisschop Gerard de Korte en PKN-scriba Arjan Plaisier onlangs het strikte asielbeleid van het CDA. In het migrantendebat, zo stelden zij, moet het niet gaan om grenzen en aantallen, maar om compassie en barmhartigheid.

Dit is echter een valse en riskante tegenstelling. Toegegeven: een bepaalde onverschilligheid ten aanzien van de gevestigde orde lijkt besloten te liggen in het christendom zelf. Vroeg Jezus zijn discipelen niet huis en haard te verlaten om zich geheel te wijden aan het koninkrijk van God? Getuigen ook wij dan niet bij uitstek van Christus’ liefde wanneer we in onze omgang met asielzoekers uit pure barmhartigheid handelen, zelfs, of juist tegen politieke risico’s in?

Zonder twijfel zijn we als christenen geroepen om naastenliefde te betonen, ook aan asielzoekers, illegaal of niet. En toch is er een belangrijk verschil tussen persoonlijke caritas en politiek asielactivisme. Anders dan de vroege christenen – die zich geheel van de politiek afzijdig hielden – zetten christelijke politici Bijbelse waarden immers om in politiek beleid. Dat is geen maatschappelijke onverschilligheid met het oog op Gods Koninkrijk, maar het concreet najagen van een politieke agenda. Dat kan, maar dan moet je ook eerlijk willen nadenken over de gevolgen van het beleid dat je voorstaat. En die kunnen ernstig zijn.

Gevolgen in slechts een jaar tijd zijn al meer dan een miljoen migranten als asielzoeker Europa binnengekomen, en de komende jaren zullen er naar verwachting nog miljoenen volgen. Heel begrijpe-

GA IN GESPREK MET DE AUTEURS VAN DENKWIJZER!

- In hoeverre mag christelijke barmhartigheid een rol hebben in het politieke debat over vluchtelingen?
- Is ‘de Nederlandse samenleving’ waaraan immigranten zich moeten aanpassen wel zo eenduidig?
- Voor de kosten van vluchtelingenopvang wordt nu een greep gedaan uit de portemonnee van ontwikkelingssamenwerking. Maar is dat wel terecht?

In deze *DenkWijzer* geven verschillende auteurs hun visie op vraagstukken rondom vluchtelingen. Op maandagavond 4 juli zetten wij het debat graag met u en hen voort. Ook Eerste Kamerlid Mirjam Bikker, woordvoerder voor de portefeuille Asiel & Immigratie, is aanwezig. Wat is haar visie op dit onderwerp?

U bent van harte uitgenodigd met haar en de auteurs het gesprek aan te gaan.

Datum: **maandagavond 4 juli**

Locatie: **Amersfoort**

Toegang: **gratis**

Meer informatie en aanmelden:

wi.christenunie.nl/vluchtelingendebat

lijk, want er zijn veel landen die worden geteisterd door armoede en geweld. En als je in Europa ook nog aanspraak kunt maken op sociale voorzieningen, gezondheidszorg en huisvesting, waarom zou je dan geen poging wagen?

Maar wat zullen hiervan de gevolgen zijn? Alereerst heeft rond de negentig procent van alle migranten nauwelijks een opleiding genoten, terwijl banen voor laagopgeleiden in Europa steeds schaarser worden. Zoals onlangs betoogd door de Tilburgse hoogleraar Harry Verbon, dreigt daardoor een nieuwe onderklasse te ontstaan, die lang afhankelijk blijft van uitkeringen. Bovendien lijkt de kans op integratie voor deze mensen gering. Waar individuen, na een vaak ingewikkeld en pijnlijk proces, kunnen integreren in een nieuwe samenleving, houden grote groepen meestal vast aan hun andere waarden en identiteit.

‘Te veel mensen hebben een onverbeterlijk vertrouwen dat wereldproblemen als sneeuw voor de zon verdwijnen als je je maar laat leiden door een warm gevoel van medemenselijkheid’

Gedeelde waarden

Liberalen kunnen zichzelf wijsmaken dat dit niet uitmaakt. Zij zien de samenleving immers als niet meer dan een verzameling individuen. Maar juist christenen zouden moeten begrijpen dat een gezonde gemeenschap berust op een bezielend verband van gedeelde waarden. En juist christenen zouden moeten inzien dat de waarden waar onze samenleving op is gebouwd, wortelen in het christendom. En dat er grote groepen mensen bestaan die deze waarden niet met ons delen.

Het feit dat de grote meerderheid van migranten moslim is, stelt ons wat dat betreft voor prangende vragen. De segregatie van islamitische gemeenschappen die we nu al zien, is niet alleen het gevolg van sociale of economische factoren, maar

Drie stelregels voor een gezonde christelijke politiek:

Ten eerste: de barmhartigheid is in essentie een persoonlijke opdracht, geen beginsel van politiek beleid. In ons persoonlijk leven kunnen we geroepen zijn te handelen uit pure naastenliefde, los van elke politieke consideratie. Maar maken we de naastenliefde tot politiek dogma, dan verandert ze wezenlijk van karakter, en dreigt ze een recept te worden voor politieke onverschilligheid.

Ten tweede: christelijke politiek beoogt het welzijn van de hele gemeenschap, niet alleen dat van asielzoekers. Het is daarom bij uitstek christelijk om zich in alle ernst over de feiten te buigen. Serieus nadenken over aantallen, regels, wetgeving en grensbeleid is de enige manier om bij alle zorg voor migranten de zorg voor de eigen naasten niet te vergeten.

Ten derde: er is niets principieel onchristelijks aan streng beleid. Als het welzijn van onze samenleving door de migrantenstroom daadwerkelijk in gevaar komt, is daadkrachtig optreden zelfs een morele, en ook een christelijke plicht. Dan zijn we het aan onze naasten verschuldigd zicht te krijgen op elke migrant die binnenkomt, en bij toelating strikt te onderscheiden tussen vluchtelingen en arbeidsmigranten. Dan is het moreel onverantwoord hulp te bieden aan meer dan een kleine groep mensen, en om blijvend asiel te beloven, in plaats van tijdelijke opvang. En zo kunnen we het zelfs aan de samenleving verplicht zijn om de immigratie, althans tijdelijk, tot een minimum te beperken. Onredelijk of harteloos hoeft dat zeker niet te zijn.

ook van een onder moslims wijd verbreide scepsis over de westerse liberale democratie. Vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid worden in de islam veelal niet als grondrechten erkend. Man en vrouw gelden als verre van gelijkwaardig. Ook antisemitisme en radicalisme zijn grote problemen, die door verdere toestroom van islamitische migranten zullen intensiveren.

Het is een slechte zaak dat politici en geestelijken in naam van de christelijke barmhartigheid oproepen om van deze ernstige problemen weg te kijken. Zij maken van de naastenliefde een vrijbrief om zich niet meer voor de gevolgen van groot-schalige immigratie te hoeven interesseren. Terwijl die gevolgen wel worden gedragen door de hele gemeenschap en door de generaties die na ons komen. Wie uit christelijk idealisme de samenleving en het nageslacht aldus structureel dupeert, getuigt niet van naastenliefde, maar van een morele zelfgenoegzaamheid die eerder verwant is aan de hoofdzonde.

Bovenal wordt het daarom tijd onze ogen te openen voor het mogelijk grootste probleem van onze generatie: haar grenzeloze naïveteit. Te veel mensen hebben een onverbeterlijk vertrouwen dat wereldproblemen als sneeuw voor de zon verdwijnen als je je maar laat leiden door een warm gevoel van medemenselijkheid. Het is navrant dat ook veel christenen vanuit hun geloof aan deze naïveteit voeding geven. Want juist wie de caritas centraal stelt zou moeten beseffen wat elke ouder of onderwijzer intuïtief begrijpt: dat ware liefde en strengheid samengaan, en zonder elkaar niet levensvatbaar zijn. ■

Auteur

Dr. Bas van Bommel is universitair docent literatuurgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht

‘Vrij om te sterven’

GROENLEZING 2016

“Het recht - of de wens - om te sterven mag niet een plicht tot doden betekenen voor artsen.”

Dit citaat komt uit de Groenlezing 'Vrij om te sterven', op 2 maart door prof. dr. Theo Boer uitgesproken in de Gertrudiskapel in Utrecht. Zijn lezing was aanleiding tot veel debat over keuzes rondom het levenseinde; zowel in de kapel als daarbuiten.

Professor Boer pleit er in de Groenlezing voor om het gesprek over euthanasie te ontdoen van verzachtend en versluierend taalgebruik. Daarnaast stelt hij voor de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de euthanasie niet meer bij de arts te leggen, maar bij de patiënt zelf.

**De volledige Groenlezing vindt u bij deze DenkWijzer bijgesloten.
Luister de lezing terug en bekijk alle foto's via wi.christenunie.nl/groenlezing2016.**

Het trauma van Europa

DOOR RUUD WELTEN De komst van vluchtelingen
verstoort de bestaande orde in Europa. Wat zegt het
'vluchtelingenprobleem' over onze toestand?

De verstoorde orde

De film *E la nave va* (1983) van de Italiaanse regisseur Federico Fellini vertelt het verhaal van een groep operazangers en edellieden die uitvaren om de as van een geliefde operadiva over zee te gaan uitstrooien. Het verhaal speelt zich af aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. De kijker wordt meegenomen in de culturele *crème de la crème* van de Italiaanse cultuur, een wereld die Fellini zo goed kende en die hij in zijn films vol ironie en in al haar potsierlijkheid portretteert. De operazangers en zangeressen proberen elkaar in aanzien, toonhoogte en volume te overtreffen en het personeel van het schip te imponeren. En plotseling, ergens in het midden van het verhaal, wordt het leven aan boord volledig verstoord. Een groep Servische vluchtelingen is aan boord geklommen en zit buiten op het dek, terwijl 'de crème' binnen de zoveelste copieuze maaltijd verorbert. Onmiddellijk ontstaan aan boord partijen vóór en tegen de vluchtelingen. De een gaat met hen dansen terwijl de ander ze het liefst overboord wil gooien. Wat bindend was voor de gemeenschap – de rouw om de operadiva en de strijd om de hoogste noot – speelt ineens geen enkele rol meer. Er heerst verwarring en ruzie. De klanken van Rossini en Verdi verstommen en maken plaats voor de muziek van de vluchtelingen. De orde is verstoord.

Fellini's verhaal is een even komische als pijnlijke metafoor voor het Europa waarin wij leven. Bootvluchtelingen waren ten tijde van Fellini's film nog een redelijk nieuw fenomeen. Het einde van

de oorlog in Vietnam dreef in 1975 talloze Vietnamezen, die het communistisch geworden Vietnam ontvluchtten, de zee op. Beelden van de vluchtelingen choqueeerde de Westerse wereld.

De Italiaanse meester reageerde met zijn film op de gebeurtenissen van zijn tijd. Gebeurtenissen die, zoals iedereen weet, nieuwe en grotere vormen hebben gekregen. De geschiedenis herhaalt zich niet zozeer, maar erger nog, vermenigvuldigt haar drama. Fellini heeft van deze verstoring van rust ten gevolge van de vluchtelingen het thema van zijn film gemaakt. Het is deze ordeverstoring, dit *trauma* dat de komst van de vluchteling met zich meebrengt, waarbij ik wil blijven stilstaan. Ik bedoel dus niet zozeer het trauma dat vluchtelingen al dan niet hebben opgelopen in het land dat ze ontvluchtten, maar het trauma dat onze cultuur oploopt doordat vluchtelingen aan de poorten van Europa kloppen, of beter gezegd haar poorten forceren en zich als onwelkome gasten over Europa verspreiden. Het betreft een verstoring van een politieke, morele en economische orde: Europa dacht alles zo goed elkaar te hebben maar precies vanuit deze zelfverzekerdheid weet ze geen raad met de vluchteling. Is het mogelijk om onze ijver om het 'vluchtelingenprobleem' snel op te lossen – in de hoop dat het verdwijnt en de rust weer terugkeert – niet zozeer te beschouwen als een adequate politiek maar als een moreel trauma van onze Westerse cultuur?

De onbegrijpelijke ander

In elk geval biedt het denken van de Frans-Joodse

‘Europa dacht alles zo goed voor elkaar te hebben maar precies vanuit deze zelfverzekerdheid weet ze zich geen raad met de vluchteling’

filosoof Emmanuel Levinas (1906-1995) handreikingen om deze wat ongemakkelijke positie te onderzoeken. Levinas is een filosoof die de aandacht heeft gevraagd voor het ethische appel dat de ander op ons doet. En voor alle duidelijkheid: de ander is precies niet mijn naaste, niet mijn buurman of landgenoot met wie ik onze normen en waarden deel en leef. Het is daarentegen degene die buiten de sfeer van jou en mij wordt gesloten. Het is volgens Levinas precies deze ander die onze rust en ons denken verstoort; die ons vermogen om hem te kennen en begrijpen traumatiseert. De ander, aldus Levinas, is in eerste instantie altijd degene die onze orde komt verstoren. Want de ander is nu precies degene *die zich niet laat begrijpen*; die zich niet in onze orde laat integreren. Het is dus beslist niet toevallig dat in de filosofie van Levinas het woord trauma centraal staat. De ander dwingt ons om onze levenswijze te herzien. Maar ondanks het trauma dat de ander in mijn leven teweegbrengt, is de ander een mens. Dus ondanks het feit dat ik hem niet begrijp; ondanks het feit dat hij zich niet zomaar laat integreren in de door ons geschapen orde, ben ik ten volle verantwoordelijk voor hem. Het is het bestaan van de ander, die aan mijn poort komt kloppen, dat *mij* tot een humaan wezen maakt; niet mijn bereidheid om de ander te helpen op voorwaarde dat ik er tijd en geld voor kan vrijmaken. Door met Levinas te spreken over een trauma stellen we de vraag hoe we met deze ordeverstoring om moeten gaan. Zijn we bereid te zien dat ons Europese stelsel, onze ideeën over mensenrechten, onze verzorgingsstaten en democratieën te lijden hebben aan een ernstig trauma? Een wond in ons bevattingvermogen? Een getraumatiseerd Europa is een Europa dat gelooft in haar eigen gelijk, dat meent dat het met *dezelfde* politiek die de ander buitensloot hem weer kan binnenhalen. Maar door de manier waarop Europa dit doet, blijft ze volharden waar ze altijd al in uitblonk: het kolonialiseren van de ander.

Neurotische politiek

Levinas' gebruik van het woord trauma is minder vreemd dan het lijkt. Trauma is het oud-Griekse voor wond. Wat is verwond? Wel, ten eerste de hekken bij Calais, Lampedusa etc. waardoor de vluchtelingen Europa binnen sijpelen. Sigmund Freud heeft duidelijk gemaakt dat niet alleen materie, het lichaam, maar ook ons mentale

vermogen verwond kan worden. Een dergelijke wond laat zich bovendien moeilijker genezen dan een fysieke, want we zijn geneigd hem te verdringen, te overschreeuwen. Een trauma, aldus de psychoanalyticus, is een gebeurtenis die te groot en choquerend is om er redelijk op te kunnen reageren. Iemand die getraumatiseerd is, is niet in staat om op een heldere manier te vertellen wat er nu eigenlijk gebeurd is. Sterker nog: de getraumatiseerde sluit, uit onbewuste zelfbescherming, elke toegang tot de beelden en de pijn die te groot zijn om te dragen, af. In termen van Freuds psychoanalyse wordt de gebeurtenis *verdrongen*. De verdringing leidt tot een vervanging van de beelden en herinneringen, die de plaats innemen van het trauma. Wat er dan gebeurt weten we allemaal: de patiënt gaat de beelden en woorden die hem tegen zijn trauma beschermen eindeloos, zonder verdere betekenis herhalen. Zij is neurotisch geworden. Europa is zo'n orde. Haar neurose is de politiek. Haar onvermogen om adequaat te reageren op de vluchteling is een symptoom van haar trauma. Zo vreemd is het dus niet te stellen dat het niet zozeer de vluchtelingen op Lesbos of waar dan ook getraumatiseerd zijn, maar de Europese ziel. Europa is als het schip van Fellini, een culturele orde. Zoals de operazangers op het schip weet Europa geen raad met de komst van de vluchtelingen. Ze had alles zo mooi op orde: een democratie, een politiek, een grondwet en een beleid en niet te vergeten een munt. De vluchtelingen waren precies degenen die niet in haar planningen voorkwamen. Ze vlucht nu, neurotisch, in snelle oplossingen. De Europese moraal en politiek - haar ziel - zijn neurotisch geworden. De alles ondermijnende onzekerheid wordt snel afdekt met een eenzijdige aandacht voor eigen veiligheid.

We weten wat ons te doen staat. In plaats van het trauma te verdringen is het echter aan Europa om het trauma aan te gaan; om de ander als ander te verwelkomen. ■

Auteur

Prof. Dr. Ruud Welten is bijzonder hoogleraar aan de Faculteit der Wijsbegeerte van Erasmus Universiteit Rotterdam vanwege Stichting Thomas More, daarnaast Lector Ethics & Global Citizenship aan hogeschool Saxion en universitair hoofddocent aan de Tilburg University

‘Iedereen heeft met wonen te maken’

DOOR GREET SCHUURMAN **Wat is een christelijk-sociale visie op wonen? Voor een nieuw project over dit onderwerp analyseert projectonderzoeker Willeke de Jager de Nederlandse woningmarkt, en legt die naast de christelijk-sociale waarden van de ChristenUnie. In haar studie zoekt zij naar nieuwe verhoudingen tussen overheid, markt en samenleving.**

Waar gaat je onderzoek over?

Het is een mooie uitdaging om voor het thema wonen een visie te schrijven voor de ChristenUnie. Wat zijn specifiek christelijk-sociale waarden op dit vlak? En hoe verhouden die zich tot de huidige woningmarkt? Op die vragen is geen pasklaar antwoord, temeer vanwege de veelzijdigheid van het onderwerp. Wonen gaat over kopen en huren, maar ook over verstedelijking, verduurzaming en de rol van overheid en markt.

Waarom is wonen zo'n belangrijk onderwerp?

Iedereen heeft met wonen te maken. Leg je oor maar eens te luisteren op een verjaardagsfeestje. Het gaat vaak over de drie W's; naast weer en werk: wonen. Mensen hebben een huis gekocht of willen zonnepanelen aanschaffen. Maar denk ook aan mensen die niet aan een woning kunnen komen. Bovendien staat het thema wonen niet op zichzelf: ook werkgelegenheid, vergrijzing en het milieu hebben veel met wonen te maken. Voor Nederland komt daar bij dat een klein land met relatief veel inwoners vraagt om een goede ruimtelijke ordening.

Het onderzoek over 'wonen' is onderdeel van de serie 'Christelijk-sociaal 2030'. Meer informatie: wi.christenunie.nl/christelijksociaal2030.

Welke aspecten van dit thema vind je belangrijk om in je onderzoek mee te nemen?

In onze samenleving zie je, ook op het gebied van wonen, een tendens van 'meer, groter, beter'. Ik vind het een interessante vraag hoe we daar als christenen mee om mogen gaan. Ook kijk ik er naar uit om een kritische blik te werpen op het financiële stelsel: dat is nu veelal ingericht op lenen, en niet op sparen. En verduurzaming: hoe zorgen we ervoor dat er voldoende woonruimte is voor iedereen, en kijken we tegelijk naar de mogelijkheden van bijvoorbeeld energieneutraal wonen? En dan noem ik er maar een paar. Het thema wonen heeft veel belangrijke aspecten.

Voor je begon als projectonderzoeker bij het Wl deed je onder andere onderzoek naar volkshuisvesting voor ChristenUnie Apeldoorn. Waarom is juist de ChristenUnie jouw partij?

Ik ben lid geworden van de ChristenUnie toen ik voor ZOA werkte. Ik merkte dat ik me meer wilde verdiepen in de Nederlandse samenleving en werd daarom na mijn periode bij ZOA politiek actief bij de ChristenUnie Apeldoorn. Het mooie van politiek is dat je iets in gang kunt zetten vanuit jouw waarden. De ChristenUnie geeft niet alleen kleur aan de christelijke waarden die ook voor mij belangrijk zijn, maar durft die kleur ook te bekennen. ■

NO T LAW

A LAW THAT IS

DOOR DICO BAARS & RUBEN VAN DE BELT

Halbe Zijlstra (VVD) en Sybrand Van Haersma Buma (CDA) stelden voor om in de strijd tegen terrorisme teruggekeerde Syriëgangers preventief vast te zetten. Perspectief¹ betoogde in *Trouw*¹ dat die maatregel mensenrechten, zoals vastgelegd in het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM), schendt. Met het afwijzen van het plan is de roep om een ‘creatieve’ omgang met wetgeving niet verstomd. Daarom plaatsen wij enkele rechtsfilosofische kanttekeningen bij de creatieve omgang met wetgeving.

Wet gereduceerd tot tactiek

Michel Foucault introduceert het begrip ‘governmentality’. Hij omschrijft dit als de neiging van (politiek) leiders om regulering van het maatschappelijk leven in te zetten met het primaire doel de eigen positie van de leider te behouden dan wel te versterken. Judith Butler past het begrip *governmentality* toe op het preventief opsluiten van mogelijke terroristen zonder bewijslast aan de kant van de aanklager. In een discours waarin ‘veiligheid’ het kernwoord is, wordt al het andere ondergeschikt gemaakt. Butler schetst een situatie waarin wetgeving slechts functioneert als tactiek om tot politiek gewin te komen, namelijk door juridische middelen zo in te zetten dat de leider een begrip als ‘veiligheid’ volledig naar zich toe trekt:

"in name of a security alert and national emergency, the law is effectively suspended in both its national and international forms."²

Een belangrijk element hiervan is dat rechterlijke toetsing van bewijslast niet nodig is. Het buiten werking stellen van wetgeving of de creatieve interpretatie daarvan, geven meer bevoegdheden aan een overheid; bevoegdheden die oorspronkelijk bij de rechtelijke macht liggen. Hierin ligt een belangrijk gevaar: wetgeving is niet enkel bedoeld om burgers te beschermen tegen mogelijk gevaaren van buitenaf, maar ook tegen de macht van een overheid.

Bescherming tegen de overheid

Iedere stap in deze richting verandert de Nederlandse rechtstaat iets meer in een machtsstaat, waarin de politiek de mogelijkheid heeft om de rechterlijke macht te ontwijken. Of met de woorden van Butler: "The state produces ... a law that is no law, a court that is no court, a process that is no process."³ Een vorm van preventief opsluiten waarbij de richtlijnen zoals vastgelegd in het EVRM en het Nederlandse Wetboek Strafvordering worden genegeerd of omzeild, reduceert diezelfde wetgeving tot een tactiek om een begrip toe te eigenen voor politiek gewin. Onze huidige wetgeving geeft voldoende mogelijkheden om terrorismeverdachten vast te zetten, nadrukkelijk binnen duidelijke juridische kaders. ■

Noten

- ¹ 'Sluit Syriëgangers niet zomaar op', *Trouw* 29-04-16
- ² Butler, J. (2006). *Precarious Life*. London: Verso, 51
- ³ *Ibid.* 62

Auteurs

Dico Baars is raadslid voor de ChristenUnie in Zederik en studeert Religie en Recht aan de Vrije Universiteit

Ruben van de Belt is voorzitter van Perspectief Zwolle, bestuurslid van ChristenUnie Overijssel en doet zowel een Master Theologie als een Master Rechtsgeleerdheid aan de Vrije Universiteit.

‘No time:

verander nu, voor het klimaat alles verandert’

DOOR MICHEL KLEIN Groningen, 17 januari 2014.

Minister Kamp van Economische Zaken wordt in Loppersum ontvangen door inwoners met spandoeken, trekkers en megafoons. Terwijl de minister in het gemeentehuis aan de pers zijn besluit om iets minder gas te winnen toelicht, bonzen actievoerders op de ramen en gooien ze eieren tegen het gemeentehuis. Veel inwoners van Groningen zijn boos omdat ze het gevoel hebben dat hun veiligheid minder belangrijk gevonden wordt dan de economische belangen rondom de gaswinning. Later geeft de Onderzoeksraad voor de Veiligheid de bewoners gelijk en oordeelt de rechter dat de NAM de waardedaling van woningen moet vergoeden.

De bovenstaande gebeurtenissen zouden uitstekend passen in het recentste boek van Naomi Klein, *No Time*. Centraal in het boek staat de ontwikkeling dat een brede beweging van gewone mensen die betrokken zijn op hun lokale omgeving, de rol van de milieubeweging heeft overgenomen in de strijd tegen klimaatverandering. Niet alleen vanwege de klimaatverandering zelf, maar ook omdat de winning van energie grotere consequenties krijgt voor de leefbaarheid en de veiligheid van lokale gemeenschappen. Klein gebruikt hiervoor de term ‘*extractivisme*’: een economie die gebaseerd is op het verwijderen van steeds meer ruwe brandstoffen uit de aarde. In deze strijd van gewone mensen en actievoerders speelt het recht een belangrijke rol. In de rechtspraak ontstaat meer ruimte voor de belangen van lokale gemeenschappen, zoals het recht op schoon water, een veilige omgeving, of historische gebruiksrechten.

Vrijemarktdenken

Klein begint haar goed onderbouwde boek met een verslag van een bezoek aan een conferentie van het Heartland Institute, een neo-conservatieve Amerikaanse denktank die klimaatverandering ontkent. Zij betoogt dat ‘rechts’ in de VS klimaatverandering verafschuwt vanwege de politieke en economische consequenties. Joseph Bast, de voorzitter van het instituut vertelt haar dat klimaatverandering “de reden is waarom we alles zouden moeten doen wat [links] toch al wilde”. En, stelt Klein, rechts heeft gelijk. Klimaatverandering vraagt om radicale veranderingen op maatschappelijk vlak, want ‘ons economisch stelsel staat op voet van oorlog met vele vormen van leven op aarde, met inbegrip van het menselijke.’ Vervolgens illustreert Klein met tal van voorbeelden hoe de vrijemarktideologie heeft geleid tot de ontregeling van het klimaat en dit nog steeds verder versterkt. Geliberaliseerde handel staat op gespannen voet met maatregelen die het klimaat ten goede komen. Zelfs de milieubeweging heeft zich, na een

Naomi Klein
No Time. Verander nu, voor het
klimaat alles verandert.
Breda, De Geus 2014
605 pagina's | € 17,95

effectieve strijd voor goede wetgeving in de jaren zestig en zeventig, in de jaren tachtig grotendeels geconformeerd aan het vrijemarktdenken. Dit heeft geleid tot oplossingen zoals handelssystemen voor vervuilingsrechten en natuurbeschermingsorganisaties die vakantieparken ontwikkelen. Onder invloed van het vrijemarktdenken is men ook klimaatverandering als een puur technologisch probleem gaan beschouwen waarvoor technologische oplossingen moeten worden gezocht. Klein doet uitgebreid verslag van allerlei futuristische geo-engineering ideeën, zoals het dimmen van het zonlicht, al dan niet gefinancierd door groene miljardairs als Richard Branson, Bill Gates of Warren Buffet. Klein noemt het toepassen van deze oplossingen 'spelen met vuur' omdat de nadelige gevolgen ervan onvoldoende bekend zijn.

Transitie

Klein ziet technologische noviteiten niet als uitkomst maar zoekt de oplossing in een andere inrichting van de maatschappij. Er is een omslag nodig van een "onverschillige, vrije markt economie" naar een zorgzame economie. In deze zorgzame economie gaat het terugdringen van het gebruik van hulpbronnen samen met het verbeteren van de levenskwaliteit over het algemeen. Deze transitie gaat volgens Klein hand in hand met een radicale strijd voor gelijkheid, waarin we 'voor elkaar zorgen' en economische zekerheid en basisbehoeften bieden aan allerlei gemeenschappen. "Een dergelijke verschuiving schendt alle ideologische regels – nodig zijn visionaire langetermijnplanning, strenge regulering van het bedrijfsleven, hogere belastingen voor vermogenden, grote uitgaven in de publieke sector en in veel gevallen het terugdraaien van de privatisering van kerntaken om gemeenschappen de macht in handen te geven waarmee ze de door hen gewenste veranderingen kunnen doorvoeren" (p115). Deze planvorming is daarmee anders dan de meer centralistische versies uit het verleden: het gaat om zo decentraal mogelijke uitvoering door gemeenschappen zelf binnen nationaal vastgestelde kaders en beleid.

Stof tot nadenken

Er zijn een aantal dingen die mij bijblijven. Allereerst is dat Kleins scherpe analyse van de wereldwijd groeiende maatschappelijke weerstand tegen de consequenties van grootschalige energiewin-

ning. Haar beschrijving van die ontwikkeling is bijna profetisch gezien de recente gebeurtenissen in Groningen. Volgens Klein zijn ook duurzame energie-initiatieven vatbaar voor maatschappelijke weerstand maar ligt de sleutel bij het eigenaarschap door lokale gemeenschappen. Dat is zonder meer belangrijk maar in het drukbevolkte Nederland niet voldoende, leert mijn ervaring in de provincie Noord-Holland. We zullen moeten accepteren dat energieopwekking ruimtelijke consequenties heeft en dat die bij duurzame energie vaak meer in onze omgeving liggen dan verder weg.

Een tweede punt is de dubbele relatie tussen de klimaatproblematiek en het christelijke geloof die het boek schetst. Aan de ene kant suggereert Klein een aantal keer dat de ideologie achter het extractivisme gerelateerd is aan de scheppingsopdracht in Genesis 1:28. Het 'heersen' is geïnterpreteerd als een uitnodiging om de natuur te gebruiken. Aan de andere kant resoneren in het alternatief dat Klein schetst Bijbelse noties: zorgzaamheid voor achtergestelde gemeenschappen, het niet reduceren van menselijke wezens tot arbeidskrachten, rentmeesterschap: het nemen van verantwoordelijkheid voor hoe we de aarde doorgeven aan de volgende generatie – alhoewel dit bij haar zelf meer te maken lijkt te hebben met een geloof in iets als moeder aarde.

Voor ChristenUnie politici biedt het boek stof tot nadenken. Niet omdat we Kleins linkse agenda geheel zouden moeten overnemen, maar wel om urgentie te zien van de klimaatproblematiek, de kracht te realiseren van maatschappelijke bewegingen en bovenal om als christenen op de bres te gaan staan voor de schepping en verregaande stappen durven te nemen in de zorg voor de aarde en de medemens. Historisch gezien is het imago van christenen op dit gebied niet altijd positief, maar een inrichting van een maatschappij zoals Klein die schetst, staat zeker niet op gespannen voet met onze Bijbelse opdracht. ■

Auteur

Michel Klein werkt als universitair docent aan de Vrije Universiteit, waar hij onderzoek doet naar de ontwikkeling van intelligente systemen om mensen te ondersteunen en is fractievoorzitter van de fractie ChristenUnie-SGP in de Provinciale Staten van Noord-Holland.

De Tweede Kamer: een krachtig maar verpolitiekt instituut.

En: de eerste katholieke premier

DOOR GUIDO HOOIVELD Tweehonderd jaar Tweede Kamer is aanleiding geweest voor een gedegen historisch en politicologisch overzichtswerk over dit instituut. In 1918 kreeg de Kamer te maken met de eerste katholieke premier: Charles Ruijs de Beerenbrouck. Over hem is nu een biografie verschenen.

Op 9 oktober vorig jaar vond in Den Haag de presentatie plaats van het jubileumboek ter ere van het tweehonderdjarig bestaan van de Tweede Kamer. De toenmalige voorzitter van de Kamer, Anouchka van Miltenburg, nam het boek *In dit huis - Twee eeuwen Tweede Kamer* in ontvangst. Iets meer dan twee maanden later, op 12 december 2015, trad Van Miltenburg als voorzitter af. Haar aftreden was het gevolg van harde kritiek op haar door de commissie-Oosting. Deze commissie onderzocht de Teevendial en de moeizame zoektocht naar een inmiddels berucht bonnetje op het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Van Miltenburg had in november 2014 een anonieme brief over deze deal in de papierversnipperaars gegooid. "Op zijn minst onhandig", oordeelde commissievoorzitter Marten Oosting over dit optreden. Van Miltenburg had de schijn op zich geladen Fred Teeven, staatssecretaris van Vreemdelingenzaken en partijgenoot, uit de wind te willen houden. Mocht Van Miltenburg Teeven echt hebben willen beschermen, dan valt haar optreden uitstekend te verklaren met een politicologisch begrip dat ge-

Carla van Baalen, Remieg Aerts,
Henk te Velde, Joris Oddens,
Diederik Smit (Red.)
In dit huis.
Twee eeuwen Tweede Kamer.
Amsterdam: Uitgeverij Boom 2015
520 pagina's | € 34,90

Frans Verhagen
Toen de katholieken Nederland veroverden.
Charles de Beerenbrouck
1873-1936.
Amsterdam: Uitgeverij Boom 2015
405 pagina's | € 29,90

noemd wordt in het jubileumboek dat ze uitgerekend nog als Kamervoorzitter in ontvangst had genomen. Het gaat om het begrip *interparty*-model. Dit begrip komt aan de orde in het hoofdstuk van de hand van de Leidse politicoloog Rudy Andeweg. Het *interparty*-model staat tegenover het *non-party*-model. Beide begrippen geven een karakteristiek van een parlement. Het begrippenpaar is afkomstig van de Angelsaksische politicoloog Anthony King. Volgens het *non-party*-model "beschouwen Kamerleden zichzelf in de eerste plaats als parlementariër en loopt de belangrijkste scheidslijn tussen het parlement en de regering" (p144). In het *interparty*-model daarentegen loopt de belangrijkste scheidslijn tussen de fracties en identificeren Kamerleden "zich eerder (...) met hun partij dan met het parlement" (p145).

Ivo Opstelten

In onze naïviteit verwachten we van Tweede Kamerleden, niet alleen van Kamerleden van oppositiepartijen, dat ze handelen conform het *non-party*-model, dat ze de regering controleren. Maar in de praktijk gaat het er vaak anders aan toe. Laten we daarvoor nog eens kijken naar de kwestie rondom de zoektocht op het ministerie van Veiligheid en Justitie naar het bonnetje waarmee Teeven ooit afrekende met de crimineel Kees H. Het hele optreden in deze kwestie van de Tweede Kamerfractie van de VVD was eerder gericht op het beschermen van de minister van Veiligheid en Justitie, VVD'er Ivo Opstelten, dan op het naar boven halen van de

waarheid. En de VVD loosde Opstelten uiteindelijk, niet omdat hij de Kamer verkeerd had geïnformeerd, maar omdat hij voor deze partij een blok aan het been was geworden in haar campagne voor de statenverkiezingen van maart 2015.

Institutionele balans

Het *interparty*-model is het dominante model om de huidige Tweede Kamer te karakteriseren. Dat is niet altijd het geval geweest, zo valt te lezen in het hoofdstuk van Andeweg. Vanaf het begin van de Tweede Kamer in 1815 tot het begin van de twintigste eeuw valt het optreden van de Kamerleden aan te duiden als passend in het *non-party*-model. Het zou tot ver in de negentiende eeuw duren voordat Kamerleden zich langs partijenlijnen gingen organiseren. De dominantie van het *non-party*-model in de negentiende eeuw maakte het mogelijk dat de Kamer zich scherp tegenover de regering opstelde. Door deze houding wist zij de overmacht van de regering te slechten. Geleidelijk sloeg de institutionele balans door in het voordeel van het parlement.

Rondom 1900 hadden politieke partijen zich stevig gevestigd in het Nederlandse politieke landschap. Een verschuiving naar het *interparty*-model had voor de hand gelegen maar, opmerkelijk volgens Andeweg, eisten de partijen niet een deel van de politieke macht op. Hoewel de regering meer en meer werd gevormd door een coalitie van politieke partijen, lieten de coalitiefracties in de Kamer haar nog lange tijd met rust. Een van de oorzaken

hiervan was de betrekkelijke apolitieke achtergrond van ministers in Nederland. Ook de verzui-ling heeft er aan bijgedragen dat Kamerleden en bewindslieden zich lange tijd niet langs partijlijnen profileerden. De verdeelde samenleving nood-zaakte politici tot samenwerking in plaats van competitie. Internationaal gezien liep Nederland hiermee uit de pas. Pas vanaf de jaren zestig is de Tweede Kamer gaan opereren conform het *interparty*-model, zoals bij de meeste parlementen in het buitenland al veel langer het geval was.

Aparte positie

Uit *In dit huis* wordt duidelijk dat in vergelijking met het buitenland onze Tweede Kamer in twee opzichten nog steeds een aparte positie inneemt. Dit betreft de huisvesting en de welsprekendheid. Over beide onderwerpen bevat het jubileum-boek een hoofdstuk. De historicus Diederik Smit betoogt in zijn hoofdstuk dat de gebouwen van de Tweede Kamer bescheiden zijn, geen symbo-lijk bezitten en zich altijd in de schaduw van de uitvoerende macht hebben bevonden. Dit in te-genstelling tot de parlamentsgebouwen in de ons omringende landen. Die zijn pompeus en stralen kracht uit. Het hoofdstuk over de welsprekendheid van de Kamer heeft Henk te Velde, evenals Smit historicus, voor zijn rekening genomen. Uit dit hoofdstuk rijst het beeld op dat het Nederlandse parlamentslid een zakelijke stijl van debatteren hanteert en wars is van retorica. Hoe anders gaat het er aan toe in het Franse en Britse parlement. Maar de laatste vijftien jaar is door de opkomst van het populisme, aldus Te Velde, de toon in Tweede Kamer scherper en minder gepolijst geworden.

Conflict 1866-1868

In dit huis bestaat uit twee delen. Het eerste deel is thematisch van opzet en bestaat uit acht hoofd-stukken. Naast de huisvesting van de Tweede Ka-mer en de welsprekendheid van de Nederlandse parlementariër komen in dit deel onderwerpen aan de orde als de maatschappelijke afkomst van Kamerleden en de ontwikkeling van de parlemen-taire journalistiek. Het tweede deel gaat over de geschiedenis van de Tweede Kamer. Ook dit deel bestaat uit acht hoofdstukken. Speciale vermelding hier verdient het hoofdstuk van historica Joke Turpijn. Zij behandelt in haar hoofdstuk de periode 1848-1887. Voor een historische verhandeling is

het wat ongebruikelijk van opzet maar daarom juist bijzonder lezenswaardig. Rode lijn in Turpijns verhaal is het conflict tussen de Kamer en het kabinet in de jaren 1866-1868. De Kamer kwam uit dit conflict als de bovenliggende partij. Sindsdien geldt de ongeschreven staatsrechtelijke regel dat een kabinet zijn ontslag aanbiedt als de steun van de meerderheid van de Tweede Kamer wegvalt.

Hoffelijkheid

Om de rode lijn van het genoemde conflict tussen Kamer en kabinet drapeert Turpijn allerlei histori-sche uitweidingen waarin ze de herkomst van een aantal parlementaire gebruiken en gewoonten uit-legt. En daarvan wordt hier ter illustratie genoemd. Het is 'de fictie van parlementaire hoffelijkheid', een aanduiding die afkomstig is van Thorbecke. In de periode 1848 – 1887 leerden bewindslieden en Kamerleden deze fictie toe te passen. Nogal wat ministers traden in deze periode af omdat ze zich als heren van stand te goed voelden om door de Kamer de mantel uitgeveegd te krijgen; ze ondergingen kri-tiek als een aantasting van hun persoonlijke eer. De fictie van parlementaire hoffelijkheid bracht minis-ters en de Kamerleden bij dat politici kritiek in het parlement niet persoonlijk maar functioneel moeten opvatten, hoe moeilijk dat misschien ook is.

Leemte

De auteurs van *In dit huis* hebben een degelijk en compleet boek geschreven. Zij hebben hierin tal van nieuwe politicologische en historische inzichten over het Nederlandse parlement in hun hoofdstukken ver-werkt. Het boek biedt nu aan een breed publiek de mogelijkheid hiervan kennis te nemen. In de inleiding ervan wordt opgemerkt dat er geen goede moderne overzichtsstudie over de Tweede Kamer bestaat. *In dit huis* heeft deze leemte meer dan gevuld.

Katholieke premier

De geschiedenis van tweehonderd jaar Tweede Ka-mer weerspiegelt ook de emancipatie van diverse achtergestelde groepen in de samenleving, waar-onder de katholieken. In de tweede helft van de negentiende eeuw veroverden zij de eerste zetels in de Kamer om uit te groeien tot de sterkste kracht. In 1918 vonden de eerste verkiezingen na de invoer-ing van het algemeen kiesrecht plaats. Met dertig Kamerzetels werden de katholieken de grootste groepering. Voorlopig hoogtepunt van hun emanci-

patie was dat zij dat jaar voor het eerst de minister-president leverden. Voor de Limburgse jonkheer Charles Ruijs de Beerenbrouck was de eer weggelegd om dit ambt op zich te nemen. Over deze Ruijs de Beerenbrouck is nu een biografie verschenen. Deze biografie, getiteld *Toen de katholieken Nederland veroverden. Charles Ruijs de Beerenbrouck 1873-1936*, is van de hand Frans Verhagen.

Gouverneur

Het was min of meer toeval dat aan Ruijs in 1918 het minister-presidentschap toeviel. De protestanten hadden geen kandidaat. Voor de politiek leider van de katholieken, de priester Hubert Nolens, was het feitelijk onmogelijk om minister-president te worden. In het van oudsher protestantse Nederland was een rooms-katholiek geestelijke als leider van het kabinet echt een brug te ver. En zo viel de keus op Ruijs. Vanaf 1903 was Ruijs lid van de Tweede Kamer geweest. Deze Limburgse aristocraat had net enkele maanden tevoren met tegenzin Den Haag verlaten om gouverneur van zijn geboorteprovincie geworden.

Behendig politicus

Ruijs was een gedegen maar onopvallend Kamerlid geweest. Een groot spreker was hij niet en dat zou hij als minister-president ook niet worden. Hij las in de Kamer de teksten van zijn ambtenaren voor en kwam daar nooit los van. Ruijs moest het niet hebben van zijn publieke optreden maar achter de schermen liet hij zich wel degelijk gelden. Hij was een gewiekste, behendige en zelfs sluwe politicus. Hij opereerde pragmatisch, flexibel en opportunistisch. Hij leidde drie kabinetten en werd daarmee de langstzittende premier van het interbellum. Zijn eerste kabinet was het meest succesvol. Net agetreden leidde hij het land in november 1918 door de crisis die de socialist Pieter Jelles Troelstra had veroorzaakt door het uitroepen van de revolutie. Zijn kabinet wist het jaar daarop drie belangrijke wetten op het gebied van sociale zaken door te voeren.

Invloedrijk

Nadat Ruijs twee kabinetten had geleid, kwam in 1925 een einde aan zijn eerste periode als minister-president. Hij werd voorzitter van de Tweede Kamer. In die hoedanigheid was Ruijs ook adviseur van de koningin en hij pakte deze rol zo op dat hij invloedrijk bleef. Hij gebruikte zijn koninklijk

adviseurschap om de ARP'er Hendrikus Colijn de voet dwars te zetten. Colijn was hem opgevolgd als minister-president. Na enkele maanden was zijn kabinet al gestruikeld vanwege de Vaticaan-crisis. Ruijs had het niet zo op Colijn en samen met de CHU'er Dirk Jan De Geer wist hij te voorkomen dat Colijn verder kon als minister-president.

Na de verkiezingen van 1929 werd Ruijs opnieuw minister-president maar succesvol was zijn kabinet niet. Het wist geen antwoord te formuleren op de wereldwijde economische crisis die in 1930 uitbrak. Als leider van het kabinet was in 1933 Ruijs' houdbaarheidsdatum bereikt. Evenals in 1925 maakte hij dat jaar de overstap naar het voorzitterschap van de Tweede Kamer maar de glans van zijn politieke carrière was er af. Hij had niet meer die machtige positie die hij in de jaren twintig had gehad. In 1936 overleed Ruijs op de nog jonge leeftijd van 62 jaar.

Eenheid

De verdienste van de biografie over Ruijs is dat Verhagen overtuigend aantoont dat Ruijs belangrijk is geweest voor het vestigen van de machtspositie van de katholieken, die zij tot ver in de twintigste eeuw wisten te handhaven. De katholieken verwierven deze positie doordat zij zich niet uiteen lieten spelen. Ruijs speelde een grote rol bij het bewaren van de katholieke eenheid door te voorkomen dat katholieke arbeiders zouden overlopen naar de socialisten. Tijdens zijn eerste voorzitterschap van de Tweede Kamer was hij ook voorzitter van de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP). In deze positie kreeg hij het voor elkaar dat katholieke arbeiders kwamen te staan op de kandidatenlijst van de RKSP voor de Tweede Kamer-verkiezingen in 1929. Daarmee had hij succes want bij deze verkiezingen wist de RKSP zich te handhaven en de aanval van de socialisten af te slaan. Hoewel Ruijs een conservatieve aristocraat was, begreep hij dat de maatschappelijke orde van de negentiende eeuw voorbij was. Ruijs was flexibel genoeg om er voor te zorgen dat de katholieke arbeiders voor de katholieke zaak behouden bleven. De katholieke eenheid werd bewaard en daardoor staat Ruijs mede aan de basis van het stempel dat de katholieken op de Nederlandse politiek hebben gedrukt. ■

Auteur

Guido Hooiveld is historicus en beleidsmedewerker maatschappelijke ontwikkeling bij de gemeente Oldebroek

Naar een bijstand die mensen bijstaat

DOOR JOCHEM WESTERT Het debat over de bijstand is er een van de uitersten. Sommigen pleiten voor een onvoorwaardelijke bijstand, of basisinkomen zelfs. Maar de afgelopen jaren ontwikkelde het beleid zich stapje voor stapje in de tegengestelde richting: die van streng, strenger, strengst. In beide gevallen worden mensen teveel aan hun lot overgelaten. Het is tijd voor een bijstand die mensen echt bijstaat. Ook lokaal kunnen daarvoor betekenisvolle stappen worden gezet.

Jochem Westert
Met opgeheven hoofd
Naar een bijstand die bijstaat

48 pagina's | Gratis download via:
www.wi.christenunie.nl/bijstand

Mensen beschermen en insluiten

Wat beogen we eigenlijk met de bijstand? Allereerst biedt de bijstand mensen bescherming door hen te voorzien in een minimum dat nodig is voor een menswaardig bestaan. Tegelijk is armoede een relationeel probleem. De bijstand is er dan ook op gericht om mensen in te sluiten in de samenleving.

Dat gaat nu lang niet altijd goed. Het beleid, gericht op plichten en straffen, leidt geregeld tot schrijnende situaties. Neem de oma die een forse sanctie krijgt opgelegd wegens fraude omdat ze geen administratie heeft doorgegeven van haar oppasuurtes met de kleinkinderen: 'op geld waardeerbare arbeid'. Of de man die een klacht indiende nadat hij met een bakfiets grofvuil moest ophalen. Zijn kinderen werden op school gepest omdat hun klasgenootjes dachten dat hij een taakstraf had. Dit soort verhalen zijn helaas met enige regelmaat aan de orde en illustreren de dunne lijn die bestaat tussen insluiting en uitsluiting. In de strijd tegen armoede en uitsluiting moeten we kiezen voor een andere benadering. De bijstand is gebaat bij een evenwicht tussen rechten en plichten, tussen beschermen en stimuleren.

1. Versterk de rechten van bijstandsontvangers

Sinds 2015 zijn gemeenten verplicht om een 'tegenprestatie' op te leggen. Over de rechtswaarborgen wordt in de wet echter met geen woord gerept. En dat is riskant: het loont voor gemeenten om dergelijke werktrajecten zo in te zetten dat mensen besluiten om af te zien van een uitkering. Sommigen redden het daarna op eigen kracht, maar anderen komen keihard naast het vangnet terecht. Laten we daarom borgen dat werktrajecten aantoonbaar moeten bijdragen aan het voorkomen van uitsluiting en de bevordering van de deelname in de samenleving.

Een lichtend voorbeeld is de gemeente Zwolle, waar wordt gewerkt met een 'persoonlijk actieplan'. De uitkeringsgerechtigde maakt samen met de gemeente een eigen trajectplan, gericht op het opheffen van diens kwetsbare positie. In de lokale verordening – die subtiel spreekt van een 'maatschappelijke inspanning' in plaats van een 'tegenprestatie' – is vastgesteld dat de geleverde inspanning stimulerend en activerend moeten zijn voor de bijstandsgerechtigde. Bij het opleggen van de werkzaamheden hecht de gemeente veel gewicht aan de wensen en ideeën van de persoon zelf.

2. Benader bijstandsontvangers positief

Laten we in de tweede plaats eens inzetten op positieve prikkels. Wonderlijk genoeg wordt er in het bijstandsbeleid haast uitsluitend ingezet op ingrijpen als het misgaat. Bovendien hebben sociale diensten als gevolg van bezuinigingen hun blik de afgelopen jaren versmald tot de meest kansrijke cliënten. Sociale diensten zien mensen die langer dan zes maanden in de bijstand zitten soms jarenlang niet.

Uit recent onderzoek door bestuurskundigen aan de Erasmus Universiteit blijkt dat frequent, intensief en persoonlijk contact bijstandsontvangers stapsgewijs in beweging krijgt en dat daardoor een aantal uitkeringen zelfs kan worden beëindigd. En niet minder belangrijk: bijstandsontvangers ervaren dat 'de menselijke maat' terug is. Laten we op houden met de (fictieve) papieren controle over mensen en zoeken naar controle met mensen.

3. Zet in op een inclusieve arbeidsmarkt

Ten slotte is het zaak dat gemeenten nadruk-

kelijker inzetten op een inclusieve arbeidsmarkt. De overheid zocht de afgelopen jaren de sleutel voor succes vooral in gedragsverandering van de individuele werkzoekende. Wanneer we daarbij niet kijken naar de opnamecapaciteit van de arbeidsmarkt, begeven we ons op een dood spoor. Temeer nu de Participatiewet (2015) de poorten naar de bijstand ook openzet voor doelgroepen met een lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap. Deze mensen zijn niet zomaar inpasbaar in het arbeidsproces.

Gemeenten moeten daarom zoveel mogelijk experimenteren met vormen van social return, sociale coöperaties en sociaal ondernemerschap. Sociale ondernemingen dragen bij aan de oplossing van een bepaald maatschappelijk vraagstuk, zoals de werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Neem bijvoorbeeld bierbrouwerij De Prael in Amsterdam. Naast het brouwen van bier beschouwt dit bedrijf het als haar bijzondere missie om mensen met een psychiatrische achtergrond op te nemen in het werkproces. Het stimuleren van sociale ondernemingen kan door hobbels uit wet- en regelgeving uit de weg te ruimen. Bovendien kunnen gemeenten meer aandacht besteden aan sociaal ondernemerschap bij aanbestedingen en inkopen, door niet alleen te kijken naar het korte termijn financiële plaatje, maar ook naar de lange termijn gevolgen van keuzes voor de samenleving.

Met deze aanbevelingen zijn de vele vragen rondom armoede en sociale uitsluiting niet afdoende beantwoord. Wel kan hiermee een bijdrage worden geleverd aan een bijstand die mensen daadwerkelijk bijstaat. Om met de fameuze woorden van Marga Klompé, de minister die de eerste bijstandswet invoerde, te spreken: de bijstand moet mensen helpen om 'met opgeheven hoofd' door de samenleving te gaan. ■

Auteur

Jochem Westert LL.M schreef als project-onderzoeker voor het Wetenschappelijk Instituut de publicatie *Met opgeheven hoofd. Naar een bijstand die bijstaat*. Hij studeerde Nederlands Recht aan de Rijksuniversiteit Groningen en werkt momenteel voor Bureau Straatjurist, een initiatief van de Protestantse Diaconie Amsterdam.

Marktwerking in de landbouw

**NAAR VOEDSEL SOEVEREINITEIT,
VOEDSELKwaliteit EN Duurzame
VOEDSELZekerheid DOOR
MARKTREGULERING**

Het Europese landbouwbeleid kenmerkte zich in het verleden door marktregulering gericht op voedselzekerheid. Vanuit neoliberale hoek klinkt de roep om een vrije landbouwmarkt. Organisaties als de Wereldhandelsorganisatie en handelsverdragen als TTIP zijn concrete voorbeelden van die ontwikkeling. Wij betogen dat in plaats van liberalisering juist marktregulering nodig is. Niet de marktregulering van de afgelopen decennia, maar een marktregulering die hoge eisen stelt aan productie en leidt tot duurzame landbouw.

Een schets van de sector

Het belang van de landbouw voor de Nederlandse economie is groot. De landbouwsector draagt aanzienlijk bij aan de handelsbalans (57 procent in 2015), realiseert een groot deel van de Nederlandse export en Nederland is de tweede exporteur van landbouwgerelateerde producten in de wereld. De landbouw produceert efficiënt voldoende voedsel voor Nederland en daarbuiten. Daarbij hoort de sector bij de wereldwijde top in duurzame productie en diervriendelijkheid. Het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) van de Europese Unie creëert het gelijke speelveld waaraan de productie wat betreft duurzaamheid en diervriendelijkheid moet voldoen.

Dit landbouwbeleid is in 1962 gestart om op Europese schaal (toen nog de EEG) stabiele markten, voedselzekerheid, goede inkomens op het platteland en redelijke prijzen te waarborgen met instrumenten zoals:

- Eenheid van de markt met vrij verkeer van landbouwproducten binnen de EEG;
- Bescherming van Europese producten;
- Financiële solidariteit binnen de EEG.

De doelstelling van voedselzekerheid is behaald. De reservering voor magere jaren heeft zelfs geresulteerd in voedseloverschotten. Diverse hervormingen van het beleid hebben ertoe geleid dat vraag en aanbod beter op elkaar afgestemd zijn

Samenvatting

- De regulering van de landbouwsector richtte zich op voedselzekerheid.
- Een vrije markt voor de agrarische sector is onrealistisch en onduurzaam.
- Marktregulering kan ingezet worden om duurzaamheid te stimuleren.

dan in de beginperiode van Europese gemeenschapsvorming. Dergelijke marktregulering van de agrarische sector is tegenwoordig niet vanzelfsprekend meer. Handelsverdragen (als TTIP) en organisaties (als de Wereldhandelsorganisatie) willen meer internationale marktvorming en minder nationale regulering. Marktregulering zou volgens voorstanders van een geliberaliseerde landbouwsector de kansen van de landbouw beperken. Argumenten als exportkansen, voedselvoorziening in de toekomst, efficiënte productie en een goede concurrentiepositie zouden ons moeten overtuigen van een open agrarische markt.

In dit artikel beschrijven wij onze positie in het debat over marktregulering of liberalisering van de agrarische sector aan de hand van een discussie over drie stellingen, namelijk:

- 1 een 'vrije markt' is onrealistisch;
- 2 een vrije markt is een gevaar voor de voedselkwaliteit;
- 3 marktregulering gericht op voedselzekerheid leidt tot overproductie.

Op basis van deze discussie pleiten wij voor een nieuwe vorm van marktregulering door de overheid, die de landbouw in de richting van duurzame voedselproductie duwt. Een duurzame voedselproductie die voldoet aan de maatschappelijke wensen rondom minder gebruik van schadelijk pesticiden, weidegang, dierwelzijn, de reductie van broeikasgassen, landelijke leefomgeving en gezond eten.

De vrije markt is onrealistisch

Een vrije markt wordt binnen het neoliberale denken bepleit met de argumentatie dat de productie daar plaats kan vinden waar die het meest efficiënt is. Dit zou hypothetisch kunnen betekenen

dat landen afhankelijk worden van productie in andere delen van de wereld en dat Nederland bijvoorbeeld al zijn voedsel uit Brazilië en de VS moet importeren omdat dit goedkoper is. Een afhankelijkheidsrelatie op bepaalde producten, bijvoorbeeld cacao of bananen, is logisch omdat het Nederlandse klimaat daarvoor niet geschikt is. Voor het overgrote deel van de voedselproductie is die afhankelijkheid onwenselijk omdat bij schaarste de prijs door andere landen of marktpartijen opgedreven kan worden en de voedselvoorziening in gevaar kan komen. Juist om dergelijke redenen is in landen waar vanwege het klimaat en landschappelijke omstandigheden weinig voedsel wordt geproduceerd, zoals in Japan en Noorwegen, de ondersteuning van de sector het grootst. Ook in de EU en in de VS is de ondersteuning van de sector groot om te voorkomen dat men voor voedselzekerheid afhankelijk wordt van andere landen.

De politiek en ook de Nederlandse maatschappij zullen nooit toestaan dat voedselzekerheid niet meer grotendeels in eigen of Europese hand is. Het idee van een vrije markt is onrealistisch, omdat voedsel een de van meest basale voorzieningen van een land is. Er zal te allen tijde voedselzekerheid geboden moeten worden aan de burger. Om voedselzekerheid te waarborgen kan de overheid op nationaal en Europees niveau niet buiten marktregulering van de agrarische sector. Het debat zou dus moeten gaan over de mate van regulering en ondersteuning zonder onrealistische argumenten over een volledig vrije of open markt.

Voedselkwaliteit en voedselsoevereiniteit

Ook voedselkwaliteit is gekoppeld aan regulering van de markt. De Nederlandse sector kan niet volgens duurzame normen produceren en concurreren zonder duidelijke productie-eisen binnen de EU. Het openbreken van zowel nationale als Europese regulering, met als doel om de landbouw op de wereldmarkt te laten concurreren, zal leiden tot een *race to the bottom*. Hierbij gaan productie en winst ten koste van het milieu en voedselkwaliteit.

Geïmporteerde producten die niet voldoen aan onze duurzaamheidnormen zijn bijna per definitie goedkoper. Op een vrije markt gaat kostenefficiënte productie voor hoogwaardige productie. We

zijn bij een vrije markt dus niet soeverein in hoe we ons voedsel produceren en aan de consument aanbieden, omdat de marktprincipes leidend zijn.

Daarnaast houdt de vrije markt geen rekening met verborgen kosten, *externalities*, die aan de huidige manier van produceren zijn verbonden maar niet in de prijs worden doorgerekend. Voorbeelden hiervan zijn milieukosten, gerelateerd aan residuen van bemesting en bestrijdingsmiddelen in het grond- en oppervlaktewater, en de gevolgen voor de volksgezondheid door antibioticagebruik in veevoer. In een niet-gereguleerde markt is doorberekening van dergelijke kosten onmogelijk. Concurrentie op kwantiteit leidt onvermijdelijk tot ecologische schade en maatschappelijke kosten. Er is dus regulering nodig om dergelijke kosten aan de productiewijze te koppelen.

Voedselzekerheid en de gevolgen voor de boer en het platteland, hier en ver weg

Het Europese landbouwbeleid was de afgelopen decennia sterk gericht op voedselzekerheid en een goedkoop voedselaanbod. Deze vorm van marktregulering gaf aanzet tot overproductie met lage prijzen tot gevolg. Veel agrarische producten zijn bederfelijk en moeten dus tegen elke prijs naar de consument om hun waarde voor boer en tussenpersonen te verzilveren. Lage prijzen kunnen door een individuele boer alleen maar opgevangen worden door in de kosten te snijden en zo goedkoop mogelijk te produceren, door met een laag inkomen genoegen te nemen, of door meer te produceren. Hierdoor komt de landbouw in een negatieve spiraal: er moet steeds meer geproduceerd worden om nog rendabel te kunnen boeren. Deze spiraal leidt tot sterke afname van het aantal boerenbedrijven en werkgelegenheid in deze sector (*people*), grote milieudruk en intensivering ten koste van dierenwelzijn (*planet*) en lage opbrengsten voor de boer (*profit*). Kortom, tot onduurzame landbouw.

De afschaffing van het melkquotum in 2015 is een voorbeeld van een dergelijke negatieve spiraal. Zonder regulering is er geen beperking meer op de melkproductie. De melkproductie stijgt, maar overproductie leidt tot lage prijzen, waardoor de melkveehouderij gedwongen wordt om meer te produceren zodat overproductie en prijsdaling alleen maar toenemen. De prijs van melk bewijst dit.

‘Het ideaalbeeld is dat de prijzen zo ver stijgen dat er geen ondersteuning voor boeren meer nodig is’

Bracht een liter melk in 2014 nog meer dan 40 cent op, nu is die prijs gezakt naar minder dan 30 cent per liter.

Wij pleiten voor een regulering van de landbouwsector die niet leidt tot overproductie en lage prijzen, maar die leidt tot verduurzaming: dier-vriendelijke en maatschappelijk geaccepteerde productiewijzen, minder druk op het milieu en hogere prijzen. Wij zien een regulering voor ons waarin op Europees niveau hoge productie-eisen worden gesteld op het gebied van duurzaamheid. Deze eisen moeten aanzetten tot minder gebruik van kunstmest, pesticiden en antibiotica, minder uitstoot van broeikasgassen en meer aandacht voor dierenwelzijn.

Bij deze voorgestelde productie-eisen zal de voedselproductie in Nederland en in de hele EU voor minder overschotten zorgen, met hogere prijzen tot gevolg. Krapte op de markt zorgt ook voor een sterkere concurrentiepositie van boeren in de hele keten, en dus ook ten opzichte van verwerkers en supermarkten.

Het ideaalbeeld is dat de prijzen zo ver stijgen dat er geen ondersteuning voor boeren meer nodig is en de prijs voor hun producten en diensten voldoende is om een goed inkomen te verdienen. Dit zorgt tevens voor een stabiele duurzame voedselproductie op de langere termijn, waarbij we verwachten dat in dit geval de prijsverhouding tussen normale en biologische producten kleiner zal worden.

De prijs van Europese landbouwproducten heeft ook invloed op de landbouwsector in ontwikkelingslanden. Bij lage prijzen op de wereldmarkt kunnen boeren in ontwikkelingslanden niet concurreren, en zijn perspectieven voor bedrijfsontwikkeling minimaal, of in het geheel niet aanwezig. Landbouw is in die landen regelmatig niet duurzaam, noch economisch houdbaar, vooral op de kleinere bedrijven, wat één van de oorzaken van honger op het platteland is. Het gevolg van lage voedselprijzen door een voedseloverschot in Europa is dus dat ontwikkelingslanden minder zelfvoorzienend worden. Regeringen in landen buiten Europa zijn niet snel geneigd om iets aan die import te doen, omdat zij baat hebben bij een goedkoop voedselpakket voor hun burgers. Als ze dat wel zouden willen doen, dan zijn ze bijna altijd gebonden aan handelsverdragen waarin een vrije toegankelijkheid tot hun markt is opgenomen. Kleine en middelgrote boeren kunnen niet concurreren met de producten die voor lage prijzen binnen komen. Wanneer de voedselprijzen in Europa stijgen, en daarmee ook de prijzen op de wereldmarkt, ontstaan er gunstige omstandigheden voor bedrijfsontwikkeling in en verduurzaming van de landbouw in ontwikkelingslanden.

Conclusie

We zijn kritisch over marktwerking in landbouwsector. Van een volledig open markt zal nooit sprake zijn, hiervoor is voedsel simpelweg te belangrijk. Als de voedselproductie volledig gestuurd wordt door de markt, verliest een land op dat gebied haar soevereiniteit. Bij een volledig open markt is er geen mogelijkheid om eisen te stellen op het gebied van duurzaamheid. Wij pleiten daarom voor een marktregulering gericht op voedselzekerheid door voedselsoevereiniteit.

Productie-eisen op het gebied van duurzaamheid doorbreken de spiraal van steeds meer produceren tegen steeds lagere prijzen. Dit zal soms krapte in het voedselaanbod in de hand werken, wat tot hogere inkooprijzen voor supermarkten en mogelijk een hogere voedselprijs leidt. Een hogere inkoopprijs voor tussenhandelaren en supermarkten geeft financiële ruimte aan de boer om gehoor te geven aan de gestelde productie-eisen, en daarmee aan de maatschappelijke wensen voor een verduurzaming van de landbouw. Dat een

duurder voedselpakket daarbij een ander minimaal beleid vraagt is evident. Daarmee komen voedselschaarste en honger weer uit op wat ze bijna altijd zijn: een sociaaleconomisch probleem gebaseerd op de verdeling van voedsel. Een hogere voedselprijs zal, via dezelfde eisen voor te importeren producten, ook doorwerken in de ontwikkelingslanden, waar meer perspectief geboden kan worden aan een duurzame bedrijfsontwikkeling.

Het is aan politici om deze stip op de horizon te zetten: een landbouwbeleid gestoeld op soevereiniteit in onze voedselproductie en met nadruk op voedselkwaliteit en duurzame productiewijzen gericht op dierwelzijn, natuurwaarden en blijvende bodemvruchtbaarheid. De keus hiervoor, in plaats van alleen maar inzetten op kwantitatieve verbetering en een goedkoop voedselaanbod, bepaalt ook de invulling van budgettering en beleidsinstrumenten zoals quota, subsidies en regulering van de markt. Een voorbeeld is het succesvolle beleid om de legbatterij te verbieden door het sinds 2012 Europees-breed geldende beleid wat betreft minimale dierwelzijns-eisen voor legkippen. De positie van Nederland als sterk agrarisch land komt met deze voorstellen niet in gevaar, omdat het grootste deel van de Nederlandse agrarische export binnen Europa plaatsvindt, waar dezelfde duurzame normen gelden. ■

Auteurs

Harm de Vries, MSc. heeft een achtergrond in tropische veeteelt, is zzp-er in bodemadvies en verduurzaming van de landbouw en gemeenteraadslid voor de ChristenUnie in Vlagtwedde.

Mark Zandvoort, MSc. is planoloog, doet promotieonderzoek bij de vakgroep landschapsarchitectuur van de Wageningen UR en is lid van de denktank van Perspectief.

Jeroen Mandemakers, MSc. is milieuwetenschapper en als aquatisch ecooloog werkzaam bij Wittenveen + Bos.

De Thematische Partij Commissie Duurzaamheid heeft als kerntaak om de ChristenUnie gevraagd en ongevraagd advies te geven op het gebied van duurzaamheid. De auteurs zijn lid van de subgroep Landbouw, Voeding en Natuur.

Ik geloof dat we de twijfelaars over de streep krijgen

**INTERVIEW MET JURGEN
VAN HOUDT, WETHOUDER
ASIEL EN INTEGRATIE
ENSCHEDÉ**

DOOR MIRJAM KOSTEN Begin 2014 werd de gemeente Enschede door het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) gevraagd vluchtelingen op te vangen; het college zei 'nee'. Toen de instroom van vluchtelingen eind 2014 omhoog ging, kwam het college daar op terug en nu staan er een noodopvang en een AZC gepland. Volgens Van Houdt moet Enschede, met 160.000 inwoners de elfde stad van Nederland, dat aankunnen: 1500 in een stad als Enschede is minder dan 1%; dat is prima op te vangen. Dat het normaal is om vluchtelingen op te vangen, mag vaker gezegd worden, vindt hij.

Enschede heeft eerst geweigerd en is toen zelf naar het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) gestapt om een opvang te realiseren?
Op dat moment, begin 2014, was het niet raar om dat te zeggen tegen het COA. Enschede heeft echt grote uitdagingen als het gaat om de bijstand en werkloosheid. Wij hebben toen gezegd "Spreek vooral sterkere gemeenten aan op de verantwoordelijkheden voor opvang". Maar binnen een half jaar liep de instroom enorm op. En op een gegeven moment zie je dat je niet weg kunt kijken en zelf verantwoordelijkheid moet nemen. Er zijn grote problemen in de wereld en op het kleine microniveau van de stad Enschede mag ik een bijdrage leveren. Dat zie ik ook als mijn plicht.

‘Er zijn grote problemen in de wereld en op het kleine microniveau van de stad Enschede mag ik een bijdrage leveren. Dat zie ik ook als mijn plicht’

Hoe hebben jullie dat aangepakt?

We hebben in Enschede gevraagd naar suggesties voor locaties: "Waar in uw wijk zou het kunnen?". Er kwamen drie locaties als potentieel bovendrijven, waarvan één locatie met stip op nummer één kwam. En die is vlakbij mijn eigen huis; daar schrok ik best wel even van. Je weet dat een AZC wat gevoelig ligt en het ligt ook gevoelig in mijn eigen buurt. Dat de emotie in de stad zo heftig zou zijn, had ik niet gedacht. Je krijgt geen applaus als je met een opvang voor asielzoekers in een wijk aankomt.

Die reacties van mensen, horen die bij het democratische proces?

Laat ik het zo zeggen: ik heb veel geïncasseerd. Blijkbaar leven we in een tijd en in een land waarbij dit ook hoort bij dit mooie ambt. Wat niet zegt dat ik vind dat het hoort. Het zou onderling wel wat fatsoenlijker mogen. Blijkbaar hoort dit erbij als je je bestuurlijke verantwoordelijkheid neemt, maar het gaat wel ver. We hebben vrijheid van meningsuiting, maar dat betekent niet dat je van alles en nog wat tegen bestuurders kunt zeggen en doen. Ik heb zelf in zekere zin voor het ambt gekozen, maar je gezin kiest daar niet voor. Als je gezin ook last krijgt van het werk dat je doet – waarbij je ook nog eens vanuit je overtuiging omziet naar je naaste – dan is dat wel heel vervelend.

Protest in Enschede heeft de plannen van de gemeente niet beïnvloed. In andere plaatsen gebeurde dat wel. Kun je je daar iets bij voorstellen?

Die protesten zijn bij onze locatie ook gebeurd; er zijn varkenskoppen neergelegd. Ik moet eerlijk zeggen dat ik wel blij en dankbaar ben dat zowel college als raad niet zijn gaan schuiven en voet bij stuk gehouden hebben. Omdat het ook van belang is dat je laat zien waar je voor staat als overheid: de overheid is een schild voor de zwakkeren. Het is dan niet goed als een overheid te chanteren is. Ik ben dankbaar dat Enschede niet staat in het rijtje waar het niet gelukt is opvang te regelen voor vluchtelingen, maar in het rijtje waar die gerealiseerd zal gaan worden. Het aantal steunbetuigingen dat je krijgt is

minstens zo groot als het aantal verwensingen dat je krijgt. Dat zie je niet als je alleen naar de media kijkt. Het zijn mensen die dat in stilte doen, minder openbaar. Ze mailen of ze spreken je aan, en ook in mijn eigen kerkelijke gemeenschap ervaarde ik veel meeleven, ook naar mijn gezin. Het lijkt wel, nu het steeds dichterbij komt, alsof de voorstanders steeds meer naar buiten durven treden. We hebben meer dan tweehonderd initiatieven van vrijwilligers; personen, maar ook kerken en stichtingen die iets met asielzoekers willen gaan doen. Dat vind ik echt hartverwarmend om te zien. We hebben straks meer vrijwilligers dan asielzoekers.

Dat zijn ‘mensen van goede wil’.

Gaan er ook mensen van mening veranderen?

Ja, dat weet ik zeker. Het is denk ik belangrijk dat we niet alleen over, maar vooral met vluchtelingen gaan praten. Door wederzijds contact ontstaat acceptatie en blijken het heel gewone mensen te zijn. Dan vallen vooroordelen weg. Ik geloof dat er ook echt mensen tegen vluchtelingenopvang in de buurt zullen blijven, en dat is hun goed recht, maar ik geloof ook dat we de twijfelaars over de streep krijgen. Het is de taak van de gemeente om bruggen te bouwen en er voor te zorgen dat mensen zich thuis kunnen voelen en meedoen. Niet alleen van ons naar de vluchteling, maar ook van de vluchteling naar de inwoners van Enschede toe. Een wederkerige relatie dus. Ik zie het als onze verantwoordelijkheid dat we die wederkerigheid faciliteren. Daarmee komen de talenten die iedereen van de Schepper heeft meegereggen, optimaal tot bloei.

Beïnvloedt de discussie in Den Haag het debat in Enschede?

Landelijk draagvlak voor de lokale uitdaging is essentieel. Onze staatssecretaris zegt in de krant: "Ik heb behoefte aan stoere bestuurders en stoere raadsleden". Dat is zo, maar wij hebben hier behoefte aan een stoere staatssecretaris en minister-president die ook gaan staan voor de opdracht. Ik vind wel dat het verhaal dat het normaal is om op te vangen, vaker gehoord mag worden. ■

Op het intranet kunnen bestuurders van de ChristenUnie meer informatie vinden over wat ze kunnen doen bij bedreigingen.

Personalia

Jurgen van Houdt is namens de ChristenUnie wethouder Zorg, Welzijn, Sport en Integratie in de gemeente Enschede

Leren hoe jij wilt bij het Opleidingscentrum

DOOR JOAN PASTOOR Driekwart jaar na de succesvolle invoering van 'Het nieuwe leren' bij het ChristenUnie Opleidingscentrum is het tijd om deze manier van leren eens onder de loep te nemen. Het nieuwe leren is een mix van fysieke bijeenkomsten, online leren en leren in de praktijk, die je leerproces completer en effectiever maakt. Maar wat motiveert de deelnemers nu echt?

Afstudeeronderzoek

Als Opleidingskundestudent kijk ik in mijn afstudeeronderzoek naar het online gedeelte van 'Het nieuwe leren'. In het kort: ik doe onderzoek naar welke online werkvormen voor cursussen van het Opleidingscentrum het meest motiverend werken voor de deelnemers, passend bij hun leerbehoefte. Concreet betekent dit dat het Opleidingscentrum de beschikking krijgt over een set werkvormen die in de online leeromgeving kunnen worden ingezet om het leren voor deelnemers nog aantrekkelijker en effectiever te maken.

Interviews

In de afgelopen tijd interviewde ik meerdere deelnemers over hun motivatie om een cursus te volgen bij het Opleidingscentrum. Om met de werkvormen aan te kunnen sluiten bij de leerbehoeften van de deelnemers vroeg ik daarnaast hoe zij het liefst leren. Ieder mens heeft namelijk een andere voorkeur voor zijn/haar manier van leren. De een leert het beste door de kunst af te kijken, de ander vooral door te doen. De leerstijlen van Kolb (denker, doener, beslisser en dromer) is een veel gebruikte theorie om deze behoeften van deelnemers in te delen. Ik koos ervoor mijn onderzoek op een nieuwere en rele-

vantere theorie te baseren, namelijk de leervoorkeuren van Manon Ruijters. Deze leervoorkeuren benadrukken vooral de context waarin iemand leert. In haar proefschrift groepeerde ze de grootste verschillen in leren in vijf leervoorkeuren:

- De kunst afkijken
- Participeren
- Kennis verwerven
- Oefenen
- Ontdekken

Uit de interviews concludeerde ik dat veel deelnemers energie krijgen door te ontdekken. Ze voelen zich uitgedaagd als ze in het diepe worden gegooid, maar met de veiligheid van het Opleidingscentrum onder zich. Een andere groep deelnemers leert graag door zich te spiegelen aan iemand die het al kan. Ze leren het makkelijkst door de kunst af te kijken of dingen samen te oefenen. Alle leervoorkeuren waren herkenbaar voor de deelnemers, maar het hing af van de situatie en context, welke ze gebruikten. Dus wat motiveert de deelnemers dan echt? Via de online leeromgeving van het Opleidingscentrum moeten de deelnemers de keuze hebben om volgens elke gewenste leervoorkeur te leren. Daarom komt er binnen het nieuwe leren een grotere diversiteit aan werkvormen beschikbaar, passend bij de verschillende leerbehoeften. Dat motiveert echt! ■

COMPLETE AANBOD 2016- 2017

Bekijk ons complete aanbod 2016- 2017 op www.christenunie.nl/opleiding

ChristenUnie
Opleidingscentrum

Column

Verdieping, nuance en scherpte

DOOR MARTINE VONK, HOOFDREDACTEUR

Onlangs heb ik het hoofdredacteurschap van *DenkWijzer* overgenomen van Eppo Bruins. Een mooie en uitdagende opdracht. *DenkWijzer* is een bijzonder blad, dat ik wil kenmerken door drie begrippen: verdieping, nuance en scherpte. Ik draag er graag aan bij dat deze drie begrippen de komende jaren nog meer uit de verf komen.

Verdieping

In een uitgave die drie of vier keer per jaar verschijnt, kiezen we niet voor het dagelijkse nieuws. Tegelijkertijd kiezen we wel voor thema's die middenin de actualiteit staan, zoals in dit nummer *Vluchtelingen*. Onlangs meldde het journaal dat de Italiaanse kustwacht in twee dagen drieduizend mensen uit de zee heeft gehaald. In *DenkWijzer* stellen we de diepere vragen achter deze actualiteit. Wat zijn de onderliggende oorzaken van de groeiende vluchtelingenstroom? Wat laat de houding van Europa zien? Waar raakt dit vraagstuk aan onze diepe drijfveren en onze geloofsovertuiging? Wat kunnen oude en nieuwe inspiratiebronnen ons hierover leren? Een blad als *DenkWijzer* heeft de ruimte voor juist deze vragen, als verdiepend kader voor het dagelijkse nieuws.

Nuance

In *DenkWijzer* willen we nuances aanbrengen in het debat. Zeker rond een thema als vluchtelingen liggen meningen ver uit elkaar en worden deze vaak zwart wit tegenover elkaar geplaatst. Die diversiteit aan meningen vinden we ook binnen onze eigen achterban. Waar de één wekenlang heeft geholpen aan de Griekse kust met het uitdelen van voedsel en het de christelijke plicht vindt om ieder mens te helpen, maakt een ander zich ernstig zorgen over de consequenties van de opvang van een groot aantal vluchtelingen in ons land. In *DenkWijzer* willen we ruimte voor verschillende meningen en opvattingen. We willen de argumenten kauwen en proeven. Niet om uiteindelijk tot een grijze brij te komen waar iedereen zich enigszins in kan vinden. Juist niet. Het kan wel helpen om begrip te kweken voor de redenen waarom iemand anders denkt en inzicht geven in wat er leeft in de samenleving.

Scherpte

In dat zoeken naar de nuance willen we ook scherp zijn. Dat betekent: niet tevreden zijn met gemakkelijke antwoorden, met vanzelfsprekendheden, met 'zo doen we dat nu eenmaal' of 'zo ervaar ik dat', maar doorzoeken tot waar het pijn doet. Ook onze eigen ChristenUniestandpunten zullen we regelmatig tegen het licht houden. In het zoeken naar de scherpe kanten komen soms lastige dilemma's aan bod, zoals ook in dit nummer. Vanuit ons hart willen we misschien wel ieder mens helpen die een beroep op ons doet. Maar we hebben ook wijsheid nodig om dat op een verstandige en vol te houden manier te doen. Iedere politicus heeft daarmee te maken. Het hart en het verstand zijn daarbij beide nodig. ■

‘Europa dacht alles zo goed
voor elkaar te hebben,
maar precies vanuit deze
zelfverzekerdheid weet ze zich
geen raad met de vluchteling.’

Ruud Welten, pagina 26

